

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ДИМЧЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 658.115.31:65.016.001.76

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМНОЮ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ
ТА РОЗВИТКОМ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківській національній академії міського господарства, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Бубенко Павло Трохимович,
Північно-Східний науковий центр
НАН і МОН України (м. Харків), директор,
Харківська національна академія міського господарства,
завідувач кафедри міської і регіональної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Качала Тамара Миколаївна,
Черкаський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
проректор з наукової роботи;

доктор економічних наук, доцент
Карлова Олена Анатоліївна,
Харківська національна академія міського господарства
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
професор кафедри менеджменту і маркетингу в міському
господарстві;

доктор економічних наук, професор
Шелегеда Белла Григорівна,
Донецький національний технічний університет
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
професор кафедри менеджменту та господарського
права.

Захист відбудеться « 13 » __ грудня__ 2012 р. о _10_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12, у залі засідання Вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий « 13 » _ листопада _ 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. В. Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Житлово-комунальне господарство як провідна галузь забезпечення гарантованого законодавчими актами рівня життя громадян України має виняткове соціально-економічне значення. Не потребує нових аргументів і актуальність завдань реформування цієї галузі, оскільки вона знаходиться в критичному техніко-економічному стані, вихід з якого може забезпечити впровадження нових моделей господарської діяльності і сучасних механізмів управління розвитком. Увагу науковців до підприємств ЖКГ підсилює той факт, що більшість заходів реформування поки що малоефективні, і цьому є свої організаційні та загальноекономічні причини. Але певний негативний вклад у процес галузевих і регіональних трансформацій вносить і чинник слабого впливу науки, зокрема несистемність, незавершеність і застарілість положень існуючої науково-методологічної бази, яка в нових умовах мала б стати провідним засобом забезпечення ефективних результатів розвитку галузі і її підприємств.

Світовою практикою управління ЖКГ апробовано різні схеми і моделі інвестиційної, тарифної та дотаційної політики, сформовано інституційні правила та нові елементи інфраструктури, що підтримують процес адаптації до ринкових умов. Ця сфера досвіду і знань поки не узагальнена з позицій вимог сучасної економіки і не адаптована до вітчизняних умов. Науковою думкою достатньо повно розкрито існуючі негативи (критичний рівень зносу основних фондів, фінансову незабезпеченість, неспроможність споживачів сплачувати послуги підприємств ЖКГ та ін.), але наявні наукові дослідження вкрай фрагментарно висвітлюють механізми і методи виведення галузі з кризового стану, оскільки головна концепція таких досліджень побудована на ідеях державного програмування та державної підтримки, у супереч реальним потребам і можливостям саморозвитку об'єктів ЖКГ в умовах сучасного ринку.

Вивченню проблем житлово-комунальної сфери присвячено чимало наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених-економістів. Серед зарубіжних учених слід відзначити К. Ріхманна, Л. Бальцеровича, У. Бруннера, Д. Картера, Дж. Мілона, Д. Коена, Е. Кемпа. Проблеми подолання кризи в житлово-комунальній сфері на регіональному та державному рівнях відображені в працях А.Г. Аганбегяна, П.Т. Бубенка, В.М. Гейця, Г.С. Волинського, І.С. Ільїна, О.А. Карлової, Т.М. Качали, О.Ю. Кучеренка, Г.В. Ковалевського, Г.І. Оніщука, А.М. Ряховської, С.Б. Сиваєва, В.І. Сергієнка, Г.М. Семчука, Ф.Г. Тагі-Заде, В.І. Торкатюка, А.І. Фатахетдинової, Л.М. Чернишова, Б.Г. Шелегеди, Л.М. Шутенка, Т.П. Юр'євої. Питанням реформування житлово-комунального господарства присвячено роботи А.О. Дронова, Р.Страйка, Л.М. Чернишова. Дослідженню структур і процесів управління сферою житлово-комунальних послуг присвячені роботи В. В. Бузирьова, В.І. Лисиці, Д. М. Жукова.

Розкривають основні тенденції функціонування підприємств ЖКГ і галузеві аналітичні звіти, з яких виходить, що, не дивлячись на незадовільний стан у фінансовому, технічному й управлінському секторах галузі, у практичній площині забезпечення надійної роботи підприємств докладаються значні зусилля щодо вирішення цих системних проблем. Висвітлення в науковій літературі стану реформ у галузі можна вважати певним успіхом, особливо враховуючи, що це підсилює увагу громадськості, яка спрямовується на вирішення важливих питань, пов'язаних із взаємозв'язком постачальників послуг ЖКГ зі споживачами.

Наявні результати досліджень у галузі ЖКГ обґрунтовують підходи до розв'язання проблем формування нових економічних відносин у цілому в країні і на рівні підприємств, висувують вимоги щодо оновлення нормативно-правового поля, вибору напрямків залучення інвестицій та внесення змін в управлінські технології, підтверджуючи, що в сфері управління не вистачає системності, інформаційної цілісності, відповідальності учасників розвитку за кінцеві результати. Наукового значення набувають експерименти з демонополізації та підтримки ідей підсилення конкуренції, що проводяться в містах і регіонах.

Слід зазначити, що з трьох рівнів впливу на діяльність ЖКГ – державного регулювання, регіонального управління і саморозвитку підприємств – останній досліджений менше, ніж інші. Означене забезпечує аргументи на користь актуальності дисертаційної роботи, в якій поставлено мету – розвинути теоретико-методологічні основи підтримки реформ у галузі ЖКГ, дослідити її готовність до системної модернізації та впровадження інновацій, розробити відповідні сучасним потребам соціально-економічні й організаційно-інноваційні механізми подолання кризової ситуації на підприємствах галузі та забезпечення їх стійкого розвитку.

Необхідність вирішення комплексу означених проблем зумовили основний зміст, структуру, мету і завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні дослідження і практичні розробки щодо стратегії формування основ та інструментарію управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ у кризових умовах проводилися в рамках наукової тематики Харківської національної академії міського господарства за участю автора за бюджетними та госпрозрахунковими науково-дослідницькими темами: «Економічні проблеми розвитку підприємств житлово-комунального господарства: регіональний аспект» (ДР № 0107U000248, 2007 р.), де здобувачем, як співвиконавцем, розроблена Концепція управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ; «Розроблення Концепції національної стратегії організації навчання, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для запровадження ринкових умов господарювання у сфері житлово-комунального господарства» (ДР № 0111U007776, 2011 р.), у якій здобувачем, як провідним виконавцем, виявлені шляхи вирішення питань забезпечення галузі відповідними фахівцями та

визначено пріоритетні напрями навчання відповідно до вимог Загальнодержавної програми реформування житлово-комунального господарства; «Розробка Концепції Стратегії розвитку м.Харкова до 2030 р.» (договір №15 від 7.12.2011 р.), де здобувачем, як співвиконавцем теми, розроблена методологія вирішення проблемних ситуацій в ЖКГ та на основі аналізу світових й національних тенденцій розвитку комунальної інфраструктури запропоновано рекомендації щодо визначення конкурентних переваг та управління інноваційним розвитком підприємств ЖКГ м. Харкова; «Коригування обласної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства Харківської області на 2003–2010 рр.» (договір № 130 від 23.11.2010 р.), у якій здобувачем запропоновано методикку визначення якості системи ЖКГ і розрахунок інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ; «Організаційно-економічні основи формування та реалізації регіональної інноваційної політики (на прикладі Харківської області)» (ДР № 0106U003478, 2006 р.), у рамках якої запропоновано застосування принципів рефлексивного управління в стратегічному менеджменті системи ЖКГ; «Інституційна трансформація науково-технологічної політики в механізмі сталого інноваційного розвитку» (ДР № 0109U001122, 2009 р.), де здобувачем, як співвиконавцем теми, підготовлено методологічні принципи побудови концепції управління інноваційним розвитком і регулювання інноваційних процесів; «Аудит норм та розрахунків тарифів на послуги, що надаються ГПУ «Харківгазвидобування» тема № 2221/07 від 25.09.2007 р.), у якій здобувачем у співавторстві запропонована методика визначення економічно обґрунтованих тарифів; «Розробка ефективної моделі управління житловим господарством згідно з Програмами реформування та розвитку ЖКГ м. Дніпропетровська 2008–2012 рр.» (договір № 32 від 26.04.2011 р.), у якій здобувачем запропоновано порядок та інструменти проведення системної модернізації житлово-комунальних підприємств; «Розробка наукового обґрунтування щодо формування тарифу на послуги водовідведення» КП КГ «Харківкомуночиствод» (договір № 2110/06 від 1.09.2006р.), у рамках якої здобувачем, як співвиконавцем, запропоновано принципи економічного обґрунтування тарифів на послуги водовідведення.

Матеріали дисертаційного дослідження дістали використання в розробці цих науково-дослідних робіт.

Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних основ наукового, організаційно-економічного та інформаційного забезпечення процесу управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ у кризових умовах функціонування.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- визначити й обґрунтувати особливості методологічного підходу до управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ як системних об'єктів, що знаходяться в нерівноважному стані й умовах проблемної ситуації;

- проаналізувати галузеві умови та характеристики монопольного положення підприємств житлово-комунального господарства та визначити напрямки їх організаційної трансформації в ринкових умовах;

- розкрити теоретичні основи категорії «проблемна ситуація» та визначити методологічні основи вирішення проблемних ситуацій;

- здійснити аналітичні оцінки ЖКГ як складноструктурованого об'єкту міської економіки, запропонувати інструментарій його наукового дослідження і визначити орієнтири переходу підприємств ЖКГ на інноваційний шлях розвитку за моделлю проведення модернізації;

- виявити сутність та особливості концепції управління системною модернізацією і розвитком підприємств ЖКГ, яка б ґрунтувалась на реальних можливостях існуючого потенціалу і здійснювала ефективний вплив на реалізацію регіональної інноваційної політики;

- з'ясувати позитивні здобутки зарубіжного досвіду в сфері житлово-комунального господарства і визначити шляхи та можливості їх використання в практиці реформування підприємств відповідної галузі економіки;

- дослідити характер і вплив державної політики в сфері забезпечення діяльності і розвитку системи ЖКГ, особливості міжбюджетних відносин та вдосконалення інструментів фінансової підтримки підприємств галузі;

- розглянути теоретичні основи категорії «нове економічне мислення», розробити підходи до формування такого мислення в ЖКГ і визначити його особливості як активатора процесів розвитку;

- визначити структуру інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ та запропонувати методичний підхід до його оцінювання;

- виконати розрахункові оцінки інноваційного потенціалу підприємств комунальної сфери господарства та визначити задачі практичного використання результатів оцінювання;

- розробити завдання, схеми і технології рефлексивного управління підприємствами ЖКГ;

- виокремити і сформулювати поняття «доступність» послуг ЖКГ і «готовність» підприємств галузі до переходу на інноваційний шлях розвитку;

- розробити базові положення формування в галузі комплексної системи управління якістю, включаючи класифікацію якісних характеристик системи і вибір показників оцінювання якості;

- створити моделі й операційні схеми, визначити інформаційну базу якісних характеристик ЖКГ – системи і провести апробацію розрахунку якості на реальних та експертних даних підприємств;

- обґрунтувати заходи вдосконалення Стратегії розвитку ЖКГ окремого регіону;

- визначити завдання впровадження ГС–комплексу на підприємствах ЖКГ.

Об'єкт дослідження – процес розвитку та реформування підприємств житлово-комунальної сфери в умовах запровадження сучасних механізмів господарювання та управління ними.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні, організаційно-економічні й практичні засади підвищення ефективності функціонування підприємств ЖКГ на основі їх системної модернізації та вдосконалення механізмів управління.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є положення економічної науки, викладені в монографіях, матеріалах міжнародних і науково-практичних конференцій, періодичних виданнях зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема тих, хто спеціалізується у сфері економіки підприємства і стратегічного управління, законодавчі й інші нормативні акти України і зарубіжжя, електронні ресурси мережі Internet, статистичні дані Державного комітету статистики України, аналітичні дані підприємств ЖКГ.

У дисертаційній роботі використано загальні й спеціальні методи наукового дослідження: *аналіз та узагальнення* вітчизняного та закордонного досвіду існуючих теоретико-методологічних положень щодо процесу системної модернізації підприємств; *діалектичні методи пізнання* та еволюційні закономірності (при формуванні концепції системної модернізації підприємств ЖКГ); *системного аналізу, порівняння і синтезу* (при визначенні основних категорій у механізмі системної модернізації); *класифікації і ранжування* (при розробці комплексу інноваційних характеристик досліджуваного об'єкту); *математичної статистики* (для обробки й аналізу вихідних даних, виявлення тенденцій і закономірностей у траєкторії зміни досліджених показників, обґрунтування ймовірності отриманих результатів); *факторний аналіз* для визначення ступеня впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на результати діяльності підприємств ЖКГ; *методи економіко-математичного моделювання* (для дослідження зв'язків між чинниками системної якості ЖКГ), *графічний, індексний і логістичний методи* (при дослідженні взаємозв'язків у системі «потенціал – процес системної модернізації – організаційно-економічний механізм – управління процесом системної модернізації»).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у розв'язанні актуальної наукової проблеми підвищення ефективності діяльності підприємств житлово-комунальної сфери за рахунок розробки та реалізації модернізаційних оргтехнологій та вдосконалення системи управління підприємствами галузі. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено теоретичні основи та базові положення методології вирішення проблемних ситуацій (МВПС), яка комбінує наукові дослідження об'єкту (ЖКГ) з практикою його реформування й орієнтує суб'єкти господарювання на створення сучасних інформаційно-комунікаційних систем і технологій, ефективне використання інтелектуального капіталу, оновлення організаційно-економічних механізмів (тарифного, мотиваційного, інноваційно-технологічного), що дозволяє підвищити ефективність функціонування підприємств житлово-комунальної сфери в умовах незбалансованого зовнішнього середовища за рахунок запровадження процедур оцінювання інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ, системного підходу до процесу модернізації, побудови інформаційної системи сучасного рівня і переходу на нові методи організації (кластерні форми, рефлексивні технології) шляхом встановлення пропорційності впливу техніко-технологічних і фінансових чинників та чинників неготовності до реформ, високого рівня монополізму, низької інноваційної активності;

- розроблено Концепцію управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ, методологічні положення якої базуються на позиціонуванні галузі як складної, відкритої динамічної системи, що має невикористані ресурси для покрокової трансформації її елементів та сприяє синхронізації тарифної політики, перебудові існуючої системи управління на технологіях і принципах кластерних відношень, рефлексивності та консолідації у регіональному просторі зусиль управлінських структур і споживачів, зацікавлених в ефективній роботі ЖКГ;

- розроблено Концепцію національної стратегії організації навчання, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для запровадження ринкових умов господарювання підприємств житлово-комунального господарства, що базується на емерджентності синергетичної взаємодії складових процесу активації реформ у ЖКГ та дозволяє формувати знаннєвий рівень працівників галузі, усувати перешкоди інституційного й організаційного характеру, оновлювати інвестиційно-фінансові механізми і програмувати завдання стратегічного розвитку;

удосконалено:

- існуючий інструментарій оцінки та проектування стратегії розвитку підприємств ЖКГ на основі комплексного комбінованого використання інновацій, розрахунків потенціалу, аналізу зовнішнього середовища та програмно-цільового управління розвитком; мережеву модель управління процесом розробки стратегії розвитку ЖКГ та організаційно-технологічний порядок ведення робіт;

- технологію організації управління процесом розробки та реалізації стратегії розвитку підприємств ЖКГ, де, на відміну від існуючих положень теорії управління, при підготовці рішень враховано поєднання інтересів і можливостей суб'єктів управління ЖКГ, запроваджено селективний підхід до використання інвестиційно-інформаційних ресурсів і технологій, кластерне моделювання й економічне

проектування діяльності підприємств ЖКГ, що сприяє поглибленню уявлення щодо їх еволюційного розвитку через механізм протиріч; визначенню особливостей управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ та удосконаленню методів ситуативного оцінювання потенціалу та базових положень рефлексивного управління підприємствами;

- аналітичне забезпечення розробки Концепції управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ, змістовними особливостями якого є зміна методології антикризового управління, підпорядкованої стандартним процедурам та юридичним установкам на МВПС, яка активує інтелектуальні ресурси, креативне та нестандартне мислення, посилення уваги до стартових можливостей підприємств, завдань оцінювання і наукового прогнозування, моделей управління розвитком сценарного, нормативного та бенчмаркінгового типів;

дістали подальшого розвитку:

- понятійний апарат МВПС шляхом визначення системної взаємодії понять «нове економічне мислення», «системна якість ЖКГ», «доступність послуг», «готовність до реформ», «рефлексивне управління», «проблемна ситуація», «модернізація», «стратегія», а також розкрито їх значення в методології і практиці управління стійким розвитком підприємств житлово-комунальної сфери;

- теоретичне обґрунтування та методи наочного відображення типових моделей процесу управління підприємствами ЖКГ, що еволюційно формуються в нових умовах трансформації управлінських відносин шляхом розширення спектру базових моделей управління за рахунок нових, а саме – саморегуляторної, формувальної, корпоративно-ігрової й інноваційно-ситуаційної, що дозволяють знизити рівень авторитарності, підвищити пріоритет знань, досвіду й інформативності, сформувати реальні умови для прояву і нарощування синергетичного ефекту за рахунок кластерної взаємодії, розвитку креативного мислення, рефлексивного управління;

- теоретико-методичні положення щодо оцінки інноваційного потенціалу суб'єктів ЖКГ, що, на відміну від існуючих, розглядають потенціал як збалансовану систему ресурсних складових і можливостей їх використання та базуються на авторському підході до оцінювання потенціалу ЖКГ з врахуванням критеріїв та порядку вибору показників з визначенням їх впливу на економічний стан підприємств;

- теоретичні та практичні підходи до визначення системи якісних характеристик ЖКГ та розробки збалансованої системи показників оцінки якості, що сформовані на взаємозумовленості якості ЖКГ, як системи, і якості життя населення та характеризуються показниками, згрупованими за ознаками: продукт, послуга, підприємство, управління, споживачі, що дозволяє, окрім указаних груп показників, оцінювати також стан екологічної безпеки, фінансової стійкості, доступності послуг, якості процесу розвитку та можливостей модернізаційної перебудови підприємств;

- системна логіка визначення особливостей рефлексивного управління на підприємствах ЖКГ, що розуміється як цілісне бачення і відстеження процесів (науково-технічних, економічних, організаційно-діяльнісних, інформаційних), котрі відбуваються на об'єкті одночасно і в постійному режимі змін, в якій мотиваційна й організаційна складові взаємно формують установки й поведінку персоналу у відповідь на непередбачені зміни в зовнішньому середовищі та дозволяють кооперувати різноманітні види діяльності і включати індивіда в різні комунікаційні мережі (міжособисті, групової діяльності, відомчо-професійні та ін.).

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих здобувачем результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що теоретичні положення і висновки доведені до рівня організаційних рішень і управлінських технологій. Вони забезпечують подальший розвиток програмних механізмів і розрахункових методів у сфері модернізації та інноваційної діяльності підприємств ЖКГ. У практичній роботі підприємств ЖКГ Харківського регіону використано розробки і рекомендації щодо оцінки інноваційного потенціалу, управління якістю систем і технологій, підвищення рівня знань персоналу з питань модернізації та розвитку підприємств. У результаті дослідження поставленої наукової проблеми розроблено та реалізовано комплексні заходи підвищення дієздатності й ефективності функціонування підприємств ЖКГ, які у поєднанні з важелями організаційно-економічного, інноваційного та стимулюючого впливу на житлово-комунальну сферу дозволили створити інструментарій стратегічного розвитку ЖКГ, як складової регіональної соціально-економічної інфраструктури, і здійснити підтримку модернізаційних процесів у секторі ЖКГ.

Значущість і цінність одержаних у дисертації результатів підтверджено практичним упровадженням на державному і регіональному рівнях управління та при розробці програм реформування та розвитку підприємств ЖКГ. Так, механізми забезпечення якості кадрового потенціалу використані у Концепції національної стратегії організації навчання, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для запровадження ринкових умов господарювання у сфері ЖКГ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (довідка № 7/9-8522 від 23.05.2012 р.). Набули практичного використання запропонована автором методологія вирішення проблемних ситуацій та концептуальні положення управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ в розробленій Концепції Стратегії розвитку м. Харкова до 2030 р. (довідка № 17 від 12.12.2011р.). Авторські науково-методологічні положення дослідження процесу розвитку галузі ЖКГ із позицій забезпечення якісних змін знайшли відображення у «Програмі реформування і розвитку житлово-комунального господарства Харківської області на 2010–2014 р р.» (акт № 22 від 27.12.2010 р.). Результати дослідження також упроваджено на підприємстві КП «Харківводоканал» (акт № 11 від 15.11.2009 р.), департаментом житлово-

комунального господарства та капітального будівництва Дніпропетровської міської ради (акт №3/550 від 15.05.2012 р.), департаментом житлово-комунального господарства Харківської міської ради (акт № 21 від 7.10.2010 р.), департаментом бюджетів і фінансів Харківської міської ради (акт № 15 від 12.04.2011 р.), Північно-Східним науковим центром НАН і МОН України (довідка № 10 від 16.01.2012 р.). Вони також використовуються у навчальному процесі ХНАМГ на кафедрі міської і регіональної економіки для викладання курсів: «Ціноутворення на підприємствах ЖКГ», «Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств ЖКГ», «Регіональна економіка» (акт впровадження від 22.11.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Особистий внесок здобувача полягає в науково-методологічному обґрунтуванні впливу процесів системної модернізації та розвитку на стан підприємств ЖКГ, здійсненні комплексного аналізу вітчизняної системи функціонування ЖКГ у порівнянні з провідними країнами, розвитку теорії і практики управління житлово-комунальними підприємствами, розробці теоретичних і практичних основ формування і реалізації орієнтирів, програм та інструментарію стратегічного управління розвитком ЖКГ. Усі результати дисертаційного дослідження отримані автором особисто. З наукових робіт, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї і положення, що є результатом власної роботи автора та становлять його індивідуальний внесок.

Апробація теми дисертації. Основні результати проведеного дослідження були представлені автором, доповідалися й одержали схвалення на наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Жилищная политика Украины: изменения, кадры для реформирования» (м. Харків, 2002 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблемы реализации реформирования отраслей жилищно-коммунального хозяйства» (м. Київ, 2003 р.); науково-технічних конференціях викладачів й співробітників ХНАМГ (м. Харків, 2004–2011 рр.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення» (м. Харків, 2006 р.); Міжнародних науково-практичних конференціях «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р.), «Загальноекономічні та фінансові аспекти формування інноваційного потенціалу регіону» (м. Полтава, 2007 р.), «За безопасную окружающую среду для устойчивого развития» (г. Дубна, 2007 г.); Шостій міжнародній науково-практичній конференції «Проблемы и перспективы развития жилищно-коммунального комплекса города» (г. Москва, 2008 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування житлово-комунального господарства в Україні» (м. Макіївка – м. Слов'янськ, 2009 р.); VI та VII Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальные проблемы управления экономикой региона» (г. Санкт-Петербург, 2009, 2010 гг.); IV міжнародній Інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль,

2009 p.); 8-th European conference of young research and scientific workers «Transcom 2009» section Economics and management, (Slovak Republic, Zilina, 2009 p.); 8-th annual international conference «Public Economics and Administration» (Czech republic, Ostrava, 2009 p.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Актуальні питання теорії та практики менеджменту» (м. Луганськ, 2010 p.), «Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку» (м. Донецьк, 2010 p.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 2010 p.); Міжнародних науково-практичних конференціях «Проблеми, перспективи та нормативно-правове забезпечення енерго-, ресурсозбереження в житлово-комунальному господарстві» (м. Алушта, 2010, 2011 pp.), «Экономические реформы на рубеже тысячелетий» (г. Прага, 2010 p.), «Эффективность бизнеса в условиях трансформационной экономики» (г. Симферополь – г. Судак, 2010 г.); Всероссийской научно-практической конференции «Современные проблемы методологии инновационной деятельности» (г. Новокузнецк, 2010 г.); II міжнародній науково-практичній конференції «Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі» (м. Харків, 2010 p.); Международной конференции «Модернизация инвестиционно-строительного и жилищно-коммунального комплексов» (г. Москва, 2011 г.); Всеукраинской научно-практической конференции «Рефлексивные процессы и управление в экономике» (г. Херсон, 2011 г.).

Публікації. Основні ідеї, положення і результати дисертаційного дослідження опубліковано в 57 наукових працях, з яких: 6 монографій, 25 статей і публікацій у наукових виданнях, що на момент опублікування входили до переліку фахових видань, 26 матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 45,55 ум.-друк. арк., з них 31,215 ум.-друк. арк. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел із 271 найменування і містить 470 сторінок, включає 99 таблиць, 112 рисунків, 15 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, обґрунтовано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні основи управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ» досліджено теоретико-методологічні основи управління модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ, розглянуто проблеми галузевого монополізму й обмеженості ринкових можливостей. У роботі підкреслено, що цей розгалужений і масштабний об'єкт цілісно досліджено вкрай недостатньо і фрагментарно. Особливу занепокоєність викликає те, що ще 10–15 років тому підприємства ЖКГ досить активно здійснювали

науковий пошук шляхів зниження собівартості, формування доступних тарифів, упровадження автоматизованих систем управління. У сучасних умовах, коли трансформаційні процеси набувають вирішального значення в оновленні економічної системи держави, об'єкти ЖКГ, особливо щодо реформування і механізмів розвитку, виявилися поза увагою наукового середовища. У дослідженні висвітлено, що саме в цих умовах галузь пронизують складні і важко вирішувані протиріччя, що і є викликом, насамперед, економічній науці.

У теоретичній частині роботи обґрунтовано, що галузь в цілому функціонує в режимі «проблемної ситуації», адекватній поняттям «стійкої системної кризи», «екстремальних умов», «зачарованого кола». З цих позицій розроблено основні положення змістовного розкриття проблемної ситуації. У дисертації розвинуті положення про еволюцію базових моделей управління (автократичної і демократичної) і запропоновані варіанти більш адекватних часу моделей внутрішньосистемної організації управлінських взаємин та механізмів досягнення цілей (саморегуляторна, формувальна, корпоративно-ігрова та ін.). У запропонованих варіантах класичні принципи адміністративного впливу ослаблені, а пріоритет досвіду і знань посилений, доповнений інформативністю та удосконаленням механізму взаємодій. Зроблено висновок, що в ЖКГ передусім потрібно реформувати не бухгалтерський облік, або систему збору платежів, – а систему управління: структуру, функції, інформаційні й управлінські технології. Розглядаючи категорію «розвиток» і сам процес розвитку, дисертант дійшов висновків, що він має бути організований як керований процес, тобто як особливий об'єкт управління, що потребує нової методології забезпечення стійкого розвитку.

В основу методології розкриття теми покладена розробка автора, визначена як «методологія вирішення проблемних ситуацій», що для ЖКГ як галузі, що постійно функціонує в граничних умовах динамічної нерівноваги, у координатах невизначеності середовища і мінливості чинників впливу, має критеріальне значення. МВПС базується на розумінні методології як складного симбіозу наукових знань і практики господарської діяльності, доведено її роль як учення про систему понять і відношень та як наукового інструментарію пошуку цілей і отримання нових знань про організацію діяльності і забезпечення розвитку в житлово-комунальному секторі економіки. У МВПС є важлива особливість, підкреслена в теоретичній частині дослідження, – це постійна увага й постійне звертання до прийомів виміру об'єктів, процесів, стану та тенденцій розвитку ЖКГ, тобто методологія оцінювання.

МВПС як наукова доктрина дозволяє стверджувати, що в системі ЖКГ до режиму проблемної ситуації треба звикати і формувати постійну готовність до таких ситуацій як у керівництва, так і в колективу; більшість проблемних ситуацій можуть бути розв'язані в рамках наявної ресурсної бази, але з застосуванням інноваційних підходів і сучасних управлінських технологій. Знизити ризик потрапляння в проблемну ситуацію і підвищити ефект виходу з неї з найменшими втратами може

розробка ідеї організації взаємодій усередині підприємств на принципах корпоративно-кластерного об'єднання учасників системи ЖКГ. У зв'язку з означеним у дослідженні невпорядковане різноманіття стратегій, заходів щодо розвитку й антикризових програм змінено на цілісну модель організації процесу модернізації на принципах інноваційного підходу до підприємств ЖКГ.

В умовах суттєвого підвищення ролі підприємств ЖКГ у забезпеченні рівня добробуту населення особливого значення набуває питання розробки Концепції управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ з визначенням місії і мети, стану середовища й умов функціонування, тенденцій, рушійних сил, вибору й реалізації стратегії. Наукові дослідження підтверджують, що одним з етапів вирішення поставленого завдання є розробка процедур налагоджування чинної системи на ефективне розв'язання проблемної ситуації або управління в екстремальних умовах.

Розглядаючи підприємства ЖКГ як об'єкт наукових досліджень, реформ, модернізації та інноватики, обґрунтовано висновок, що цей об'єкт досліджується у вкрай обмеженому спектрі проблем (виробничі, технологічні, фінансові). Дисертант доводить, що в сучасних умовах такий складний конгломерат, як ЖКГ, повинен досліджуватися цілою низкою наукових дисциплін. Особливої уваги заслуговує модель бачення ЖКГ як нової, креативно «налаштованої» системи, ураховуючи порядок і головні зв'язки просування до нового стану ЖКГ. Виходячи з розроблених концептуальних положень і оціночних орієнтирів, ЖКГ розглядається з позицій самовизначення, самозабезпечення і саморозвитку. Специфіку ЖКГ, як об'єкту наукового дослідження і системної модернізації, представлено на рис. 1.

На оновлених принципах потребує суттєвого вдосконалення система державного регулювання природних монополій, застосування сучасних методів стимулювання підприємств до виробництва більшого обсягу продукції з меншими витратами, за одночасної відмови (повної або часткової) від установлення монопольних цін і монопольного статусу. З іншого боку, держава підтримує тенденції розвитку конкурентного середовища. Отже, спираючись на теорію і практику, обґрунтовується висновок, що регулювання природних монополій необхідно проводити в різних формах та на засадах системного аналізу соціально-економічних чинників корисності послуг для населення.

Визначено, що в Україні фінансові результати діяльності підприємств ЖКГ і умови надання комунальних послуг суттєво різняться за регіонами. Цілком імовірно, що форма залучення приватного сектору, яка є малоперспективною для запровадження по всій країні, може дати позитивний результат в окремо взятому місті чи на підприємстві. Щодо конкретних організаційних форм залучення приватного капіталу до підприємств ЖКГ, то в роботі доведено, що оптимальною буде така форма, яка дозволить мобілізувати джерела фінансування капітальних інвестицій, скоротити витрати на енергоносії, відновити і зробити ефективним

контролюючий механізм органів місцевого самоврядування та отримувати позитивний фінансовий результат діяльності. З багатьох моделей нових форм в ЖКГ має перспективи концесія. Залучення інвестицій в ЖКГ на концесійній основі необхідно активізувати з урахуванням позитивного закордонного досвіду, удосконалюючи при цьому правові засади передачі в концесію підприємств галузі.

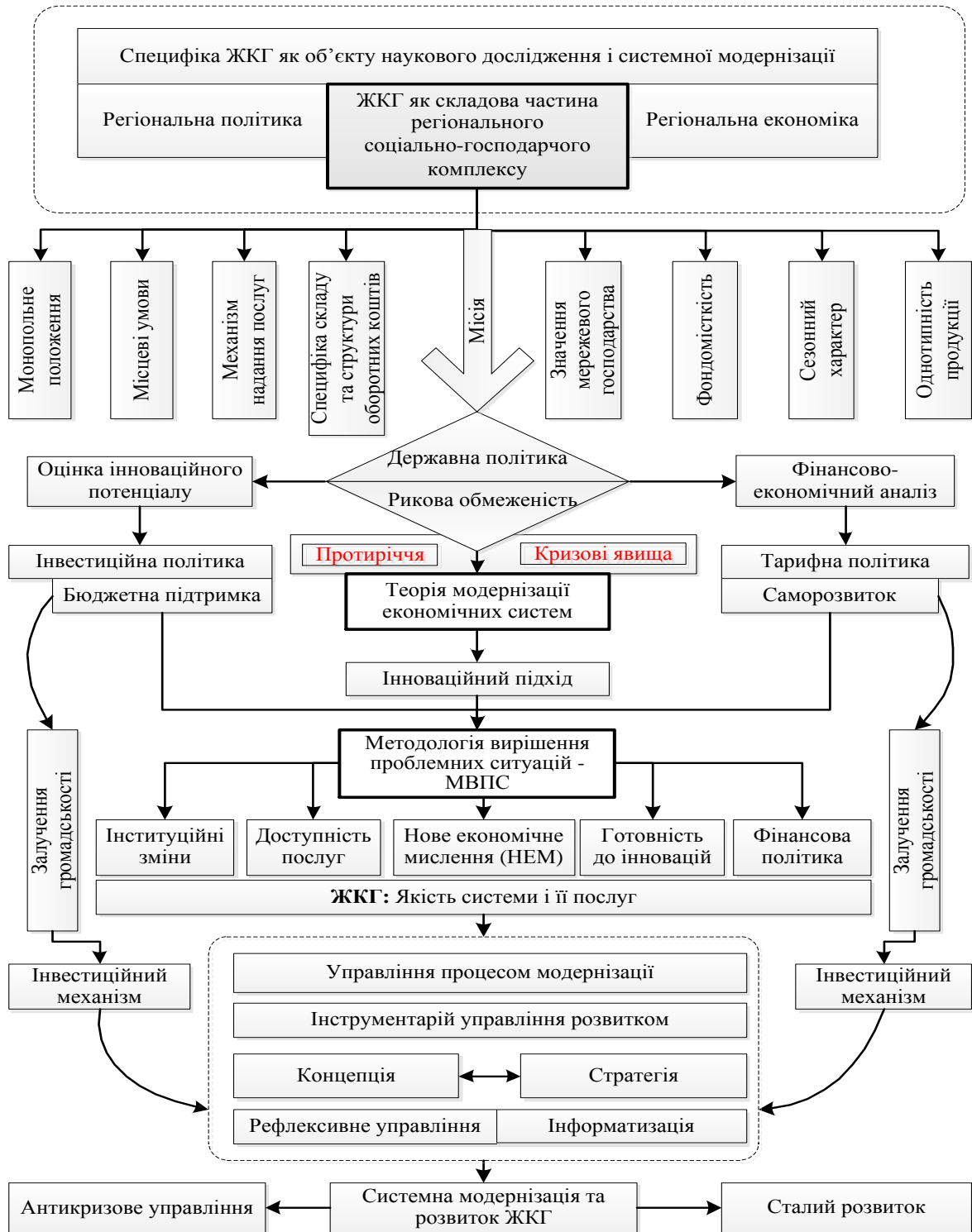

Рис. 1. Специфіка ЖКГ як об'єкту наукового дослідження і системної модернізації

У другому розділі «Аналітико-діагностична оцінка стану ЖКГ та процесу започаткованих інституційних змін» досліджені актуальні завдання економічної ситуації і розвитку ЖКГ загалом, його галузевих підсистем і економічних механізмів забезпечення діяльності підприємств ЖКГ. З отриманих результатів дослідження акцентовано увагу на таких, що розкривають стан системи, економічний потенціал, процеси і механізми державної підтримки галузі та саморозвитку. Проаналізовано і доведено, що до кола економічних складностей, які кардинально впливають на фінансовий стан підприємств ЖКГ, належить їх дебіторська і кредиторська заборгованість. Визначено пропорції та динаміку такої заборгованості (рис.2.).

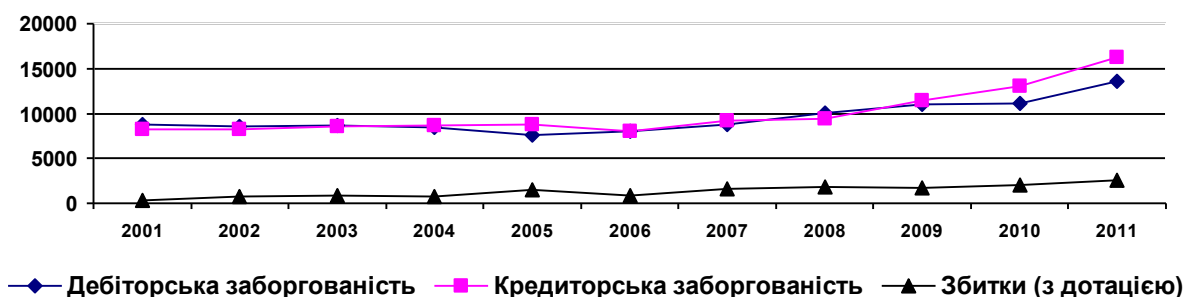

Рис.2. Взаємозалежність дебіторської, кредиторської заборгованостей і збитків підприємств ЖКГ України, млн. грн.

За результатами аналізу діяльності підприємств ЖКГ відслідковується нестійка ситуація з флуктуаціями. Щодо чинників впливу на означену динаміку, то найбільш негативні з них – низька платоспроможність споживачів, невідрегульована тарифна політика. З іншого боку, вплив здійснюють техніко-технологічні чинники зношеності основних фондів, неприпустимо великі втрати ресурсів, організаційні розбаланси в системі ЖКГ. Наведена динаміка збитків, що зафіксовані у фінансовій діяльності підприємств ЖКГ, свідчить про «стабільність кризового процесу» в галузі, від якої можна чекати не тільки соціально-економічної напруженості в суспільстві, а й більш загрозливих ситуацій техногенно-екологічного плану.

Аналіз техніко-економічних показників, індексів зміни ситуативних характеристик у дослідженні розглядається в поєднанні з процесами реформаційних починань і заходів законодавчого регулювання. Установлено й розкрито принципову невідлагодженість механізму проведення реформ. У галузі ЖКГ втрати ресурсів і непродуктивні витрати доходять до 35–40% (рис.3.), практично відсутні комплексні програми ресурсозбереження (або вони є в наявності, але не базуються на реальних аналітичних розрахунках). У результаті дослідження розроблена структурно-функціональна модель аналізу втрат на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства, у якій визначено, що, окрім усіх видів ресурсів, у невідлагодженій системі втрачається ще організаційна якість системи, темп її розвитку, ефективний менеджмент.

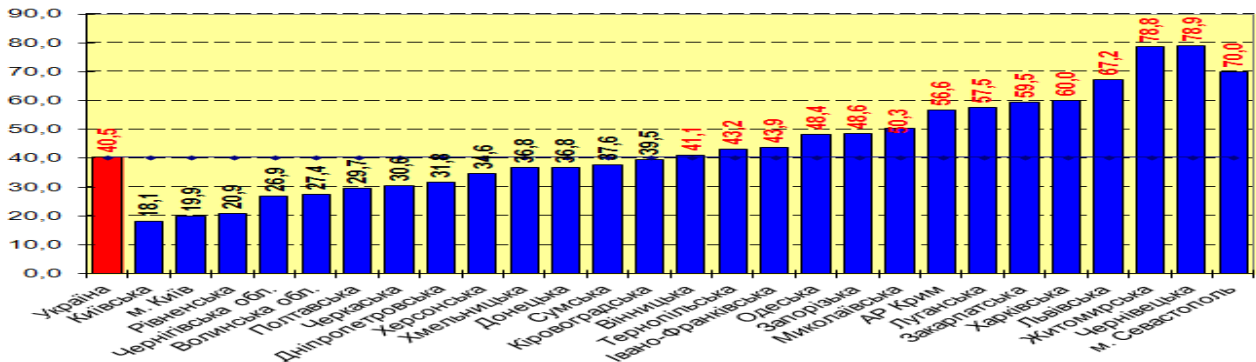

Рис. 3. Витоки та невраховані витрати до відпущеної води споживачам у 2011 р., %

При аналізі організаційно-економічної складової та стану процесів управління модернізацією і розвитком підприємств ЖКГ використано закордонний досвід. Специфічні моделі управління, розподільчі схеми, різна ступінь участі держави в підтримці ЖКГ, характер приватизації та інші особливості відслідковувалися на досвіді багатьох країн. З'ясовано, що практично всі вони проводять постійну корекцію курсу реформаційних змін. Основну увагу звернено на моделі реформування більш радикального типу, з яких відзначимо три: прискореної авторитарної модернізації (Китай, Гонконг), модель суспільної довіри до уряду (Іспанія, Польща, Чехія, Естонія), модель поступальних змін (Німеччина, Франція). Головний висновок з досвіду інших країн – ЖКГ складний об'єкт і всеохоплюючого варіанту вирішення його проблем не існує: необхідно послідовно і системно здійснювати складний реформаційний процес, орієнтуючись на баланс інтересів учасників та обсяги наявних ресурсів.

У розділі також розглянуто рівень залежності фінансового стану комунальних підприємств від міських і державного бюджетів. Обґрунтована позиція, що, окрім двох відомих і широко апробованих методологічних підходів («від досягнутого» і «з урахуванням ситуації»), у бюджетному плануванні і регулюванні важливо виходити з аналізу причинно-наслідкових ланцюгів розвитку регіональних комплексів ЖКГ. Визначено, що для оздоровлення фінансової ситуації житлово-комунальному господарству потрібно розробити ефективні, стимулюючі механізми надання бюджетної підтримки. Розглянуто зміст поняття місцевих фінансів з огляду на їх важливість щодо повноцінного функціонування галузі, яка забезпечує рівень життя населення конкретної території.

Проаналізовано основні проблеми існуючого механізму міжбюджетних відносин і представлено основні напрямки вдосконалення бюджетного планування. З'ясовано, що місцеві ресурси регуляторну роль у діяльності підприємств ЖКГ виконують частково. Але потрібні більш багатосторонні і масштабні заходи, ніж пряма бюджетна підтримка. Розроблено метод розрахунку трансфертів з урахуванням імовірнісних характеристик досягнутих показників соціально-

економічного розвитку регіонів у базовому році. Метод розрахунку трансфертів проілюстровано блок-схемою рис.4.

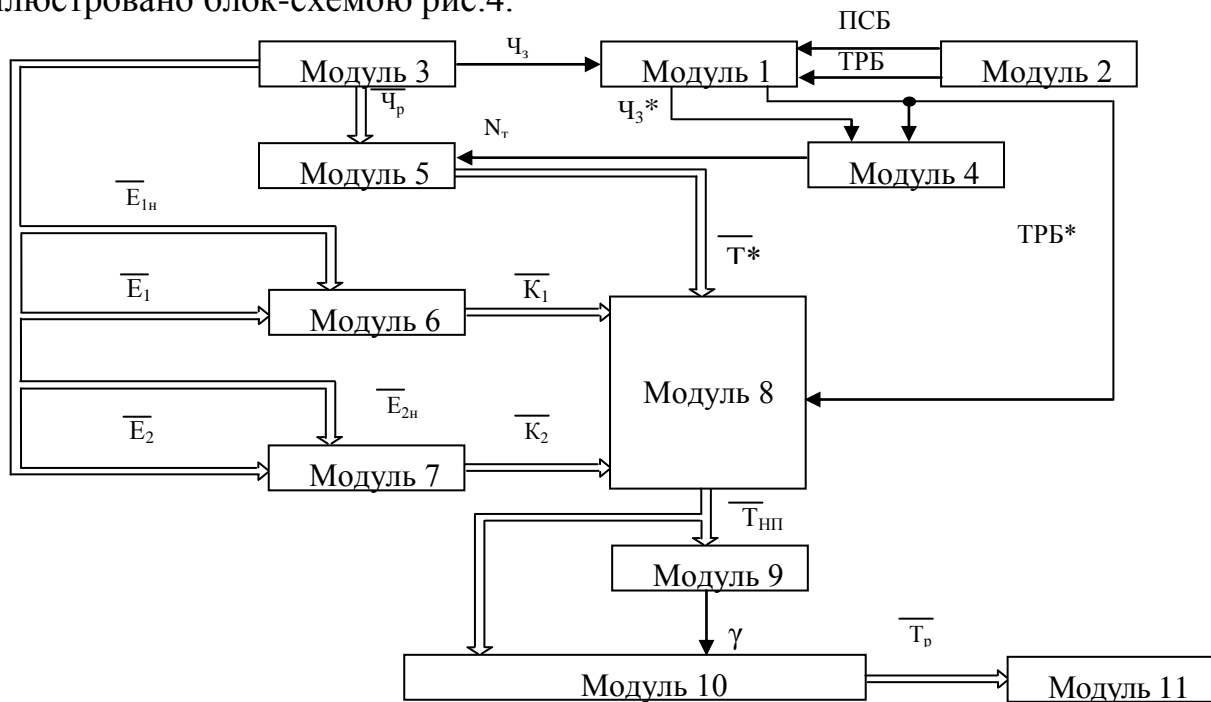

Рис.4. Блок-схема розрахунку бюджетних трансфертів

На рис.4: модуль 1 – формування базових даних щодо узагальненої величини трансфертів регіонам (ТРБ*) і загальної чисельності населення України ($Ч_3^*$) у поточному періоді; модуль 2 – формування Міністерством фінансів України інформаційної бази щодо поточної структури бюджету (ПСБ) і поточної узагальненої величини трансфертів регіонам (ТРБ); модуль 3 – формування Міністерством статистики України інформаційної бази даних загальної чисельності населення України ($Ч_3$), чисельності населення регіонів України (вектор $\overline{Ч}_p = \{Ч_{p1}, \dots, Ч_{p27}\}'$) і передачі цих даних до модулю 5, а до модулів 6,7 – даних щодо нормативних ($\overline{E}_{1n}, \overline{E}_{2n}$) і поточних ($\overline{E}_1, \overline{E}_2$) показників соціально-економічного розвитку регіонів (вектори $\overline{E}_1 = \{I, PI, P, IG, EI, IP, R\}'$, де I - рівень інноваційної активності регіону, PI - темп зростання обсягу прямих іноземних інвестицій, P - приріст валового регіонального продукту, IG - темп зростання обсягу інвестицій у житлове будівництво, EI - показник покриття експортом імпорту, IP - показник співвідношення індексу споживчих цін та цін на житлово-комунальні послуги (ЖКП), R - рівень оплати населенням ЖКП, $\overline{E}_2 = \{\overline{U}, \overline{ZP}\}'$, де U – середній рівень безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років, ZP – середній темп зростання реальної заробітної плати); модуль 4 – розрахунок нормативу трансферту у поточному році за виразом $N_T = \text{ТРБ}^*/Ч_3^*$; модуль 5 – розрахунок нормативних величин трансфертів територіям за формулою $T_i^* = N_T \cdot Ч_{pi}$; модуль 6 – розрахунок коефіцієнтів корекції трансфертів за виразом $V_{1i} = x_i / x_{ni}$ ($i=1, \dots, 27$), де

V_{1i}, X_i, X_{hi} – відповідно складові векторів $\bar{K}_1, \bar{E}_1, \bar{E}_{1h}$; модуль 7 – розрахунок коефіцієнтів корекції трансфертів за виразом $V_{2i}=2-y_i/y_{hi}$ ($i=1, \dots, 27$), де V_{2i}, Y_i, Y_{hi} – відповідні складові векторів $\bar{K}_2, \bar{E}_2, \bar{E}_{2h}$; модуль 8 - розрахунок неприведених величин трансфертів регіонам (вектор $\bar{T}_{\text{нп}} = \{T_{\text{нп}1}, \dots, T_{\text{нп}27}\}$) за виразом

$$\begin{aligned} T_{\text{нп}} = & T^* \{1 + [\text{sign}(K_I - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_1^*) - \Phi(Z_1))\} \times \{1 + [\text{sign}(K_{PI} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_2^*) - \Phi(Z_2))\} \times \\ & \{1 + [\text{sign}(K_P - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_3^*) - \Phi(Z_3))\} \times \{1 + [\text{sign}(K_{IG} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_4^*) - \Phi(Z_4))\} \times \\ & \{1 + [\text{sign}(K_{EI} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_5^*) - \Phi(Z_5))\} \times \{1 + [\text{sign}(K_{IP} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_6^*) - \Phi(Z_6))\} \times \\ & \{1 + [\text{sign}(K_R - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_7^*) - \Phi(Z_7))\} \times \{1 + [\text{sign}(K_U - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_8^*) - \Phi(Z_8))\} \times \\ & \{1 + [\text{sign}(K_{ZP} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_9^*) - \Phi(Z_9))\} = T^* \cdot \beta_I \cdot \beta_{PI} \cdot \beta_P \cdot \beta_{IG} \cdot \beta_{EI} \cdot \beta_{IP} \cdot \beta_R \cdot \beta_U \cdot \beta_{ZP}, \end{aligned}$$

де $Z_1 = (I - m_I) / \sigma_I$, $Z_2 = (PI - m_{PI}) / \sigma_{PI}$, $Z_3 = (P - m_P) / \sigma_P$, $Z_4 = (IG - m_{IG}) / \sigma_{IG}$, $Z_5 = (EI - m_{EI}) / \sigma_{EI}$, $Z_6 = (IP - m_{IP}) / \sigma_{IP}$, $Z_7 = (R - m_R) / \sigma_R$, $Z_8 = (\bar{U} - m_{\bar{U}}) / \sigma_{\bar{U}}$, $Z_9 = (\bar{ZP} - m_{\bar{ZP}}) / \sigma_{\bar{ZP}}$ - нормовані випадкові величини; $m_I = (\sum_{i=1}^S I_i) / m$, $\sigma_I = ((\sum_{i=1}^S (I_i - m_I)^2) / (s - 1))^{1/2}$, $\beta_I = \{1 + [\text{sign}(K_I - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_1^*) - \Phi(Z_1))\}$ – математичні очікування, середньо квадратичні відхилення та коефіцієнт корекції нормативної величини трансферту регіонам (I, PI, P, IG, EI, IP, R, \bar{U} , \bar{ZP})

величин, що аналізуються; $Z_i^* = m_{Z_i}$; $\Phi(Z) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^Z e^{-\frac{z^2}{2}} dz$ – нормована функція

нормального розподілення (функція Лапласа); $\Phi(-Z) = 1 - \Phi(Z)$; $\Phi(Z_1^*) - \Phi(Z_1) = P(m_I + Z_1 \sigma_I < g < m_I + Z_1^* \sigma_I)$ – ймовірність влучення величини g в інтервал $(m_I + Z_1 \sigma_I \div m_I + Z_1^* \sigma_I)$; m - кількість регіонів, $\text{mod}(\cdot)$ – оператор модуля величини (\cdot); $\text{sing}(\cdot)$ – функція знака виразу (\cdot); модуль 9 - розрахунок величини вагового нормуючого коефіцієнту за формулою $\gamma = \text{ТРБ}^* / \sum_{i=1}^{27} T_{\text{нп}i}$; модуль 10 – розрахунок величини регіональних трансфертів за формулою $\text{Tr}_i = \gamma \cdot T_{\text{нп}i}$; модуль 11 – формування вихідних даних.

Метод забезпечує комплексний підхід до розв'язання задачі визначення величин трансфертів бюджетам нижчого рівня, доповнюючи систему бюджетного планування складовою активності інноваційно-інвестиційної політики на рівні місцевого самоврядування, коли показники соціально-економічного розвитку регіонів у базовому році за кожним із дев'яти запропонованих критеріїв є реалізаціями ймовірнісних величин. Ефективність методів підтверджено практикою діяльності фінансових органів м. Харкова, зокрема, у процесі обґрунтування бюджетних потреб міста, у т.ч. на підтримку підприємств ЖКГ.

У дослідженні проаналізовано наявні на сьогодні проекти, моделі та заходи стратегічного розвитку, з яких стає ясно, що «стандартна» аналітика, на якій вони опрацьовані, зараз не є достатньою для стратегічних рішень, оскільки вона не містить оцінок інноваційного потенціалу, точок росту, потреб у ресурсах. Не чітко

відлагоджені і механізми визначення стратегічних орієнтирів. У дисертації запропоновано:

- організаційно-процесуальна модель започаткування постійного механізму проведення робіт стратегічного напрямку, у якій виділено п'ять різновидів аналізу (SWOT, експертне оцінювання, бенчмаркінг, факторний аналіз, оцінка потенціалу);
- формування цільової інформаційної підсистеми стратегічного менеджменту з перспективним доведенням її до рівня моніторингу за процесом розвитку;
- визначення завдань і меж підвищення параметрів системи, що відбивають її надійність, економічність і комплексну якість;
- включення стратегії до моделі комплексного розвитку регіону з урахуванням прогресивних соціальних нормативів.

При формуванні стратегії в логічній послідовності блоків «потенціал – концепція – механізми – оцінка результатів розвитку» пропонується аксіоматично спиратись на систему інституційних правил, гнучку соціально відповідальну тарифну політику, інноваційне програмування, баланс ризиків і ефектів.

На цих засадах у Стратегію розвитку Харківської області до 2020 р. рекомендовано внесення доповнень у частині розвитку ЖКГ стосовно проблем енергозбереження, реорганізації систем управління, розвитку ринкових відносин й удосконалення державного механізму підтримки галузі. Головні зусилля стратегічного значення мають бути сконцентровані на взаємодії механізмів саморозвитку і державного регулювання.

У третьому розділі «Характерні особливості інноваційного потенціалу ЖКГ і його використання у процесі модернізації підприємств галузі» розглянуто характеристики підприємств ЖКГ як об'єктів регіональної політики, питання методичного підходу до оцінки їх потенціалу і завдань використання таких оцінок у механізмі управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ.

У дослідженні визначено, що з методологічних позицій в управлінні системною модернізацією та розвитком ЖКГ досить вузьким місцем є брак знань щодо рівня інноваційного потенціалу (ІП) підприємств і практична відсутність досвіду визначення таких оцінок. Тому оцінювання ІП віднесено до першочергових завдань у процесі підготовки програм модернізації. З цією метою розроблена логіко-структурна модель включення завдань оцінювання в процес модернізації ЖКГ (рис.5), визначені структурні характеристики ІП, підкреслена актуальність вивчення зарубіжного досвіду й обрані стратегічні орієнтири розвитку, серед яких доступність, якість, надійність і економічність. Саме робота з оцінювання потенціалу дає нові знання і практичний досвід аналітики й прогнозування.

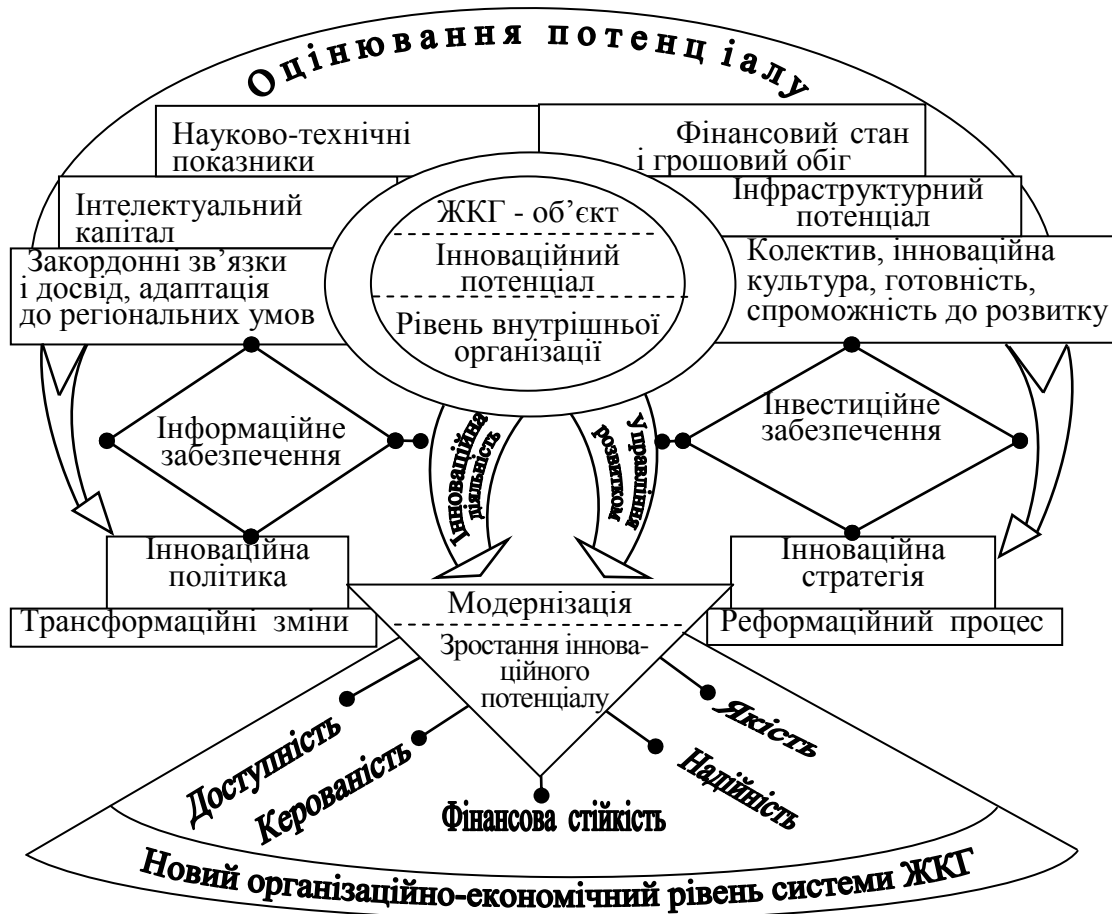

Рис.5. Модель включення завдань оцінювання в процес модернізації житлово-комунальних підприємств

У розвинених країнах житлово-комунальні послуги мають високу якість, тому належну увагу приділено зарубіжному досвіду, з якого випливає, що складові сукупного ІП (технології, режим економії, культура, управління) взаємопов'язані між собою, тож ефективне використання ресурсів залежить від стану кожної із цих частин, форм і методів їхньої взаємодії та послідовності операцій оцінювання ІП (рис.6). Інноваційний потенціал підприємств – це сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, інвестиційних, правових, соціокультурних й інших можливостей у забезпеченні сприйняття і реалізації нововведень різного характеру для переходу системи ЖКГ на якісно новий рівень розвитку. При оцінюванні параметрів системної модернізації та розвитку підприємств ЖКГ визначена систематика найбільш важливих показників, які розподілено на п'ять груп (науково-технічні, інфраструктурні, чинники зовнішнього впливу, внутрішні чинники, рівень інноваційної культури).

Встановлено, що на досліджуваних підприємствах ЖКГ м. Харкова (КП «Харківкомуночиствод» (КП «ХКОВ»), КП «Харківські теплові мережі» (КП «ХТМ»), КП «Міськелектротранс» (КП «МЕТ»)) достатньо високі значення рейтингу мають такі складові потенціалу, як виконання науково-технічних розробок

своїми силами, розвиток зв'язків із закордонними фірмами, динаміка оновлення інфраструктури, а значення показників, що характеризують особливості потенціалу ресурсозбереження та упровадження нових елементів у практику роботи зі споживачами мають низький рівень. Істотною характеристикою інноваційної діяльності є технологічна, маркетингова, організаційна та фінансова спрямованість, що, у свою чергу, включає різні види інновацій.

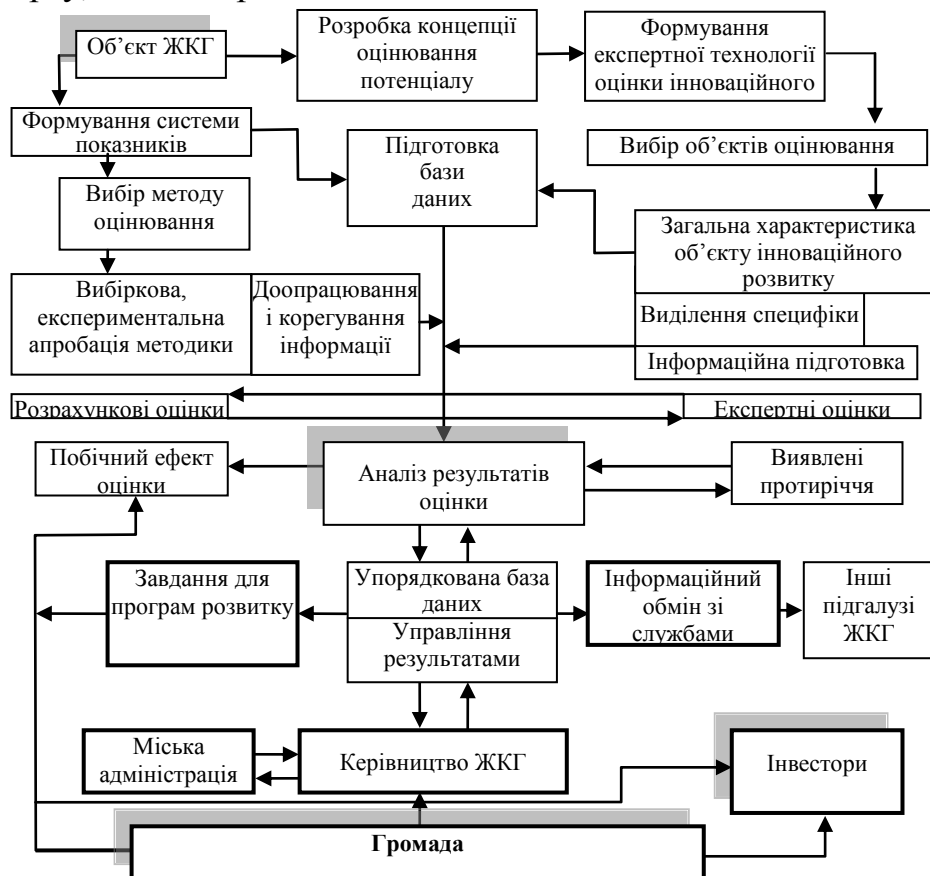

Рис. 6. Послідовність операцій оцінювання інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ

На діаграмах (рис.7) подано зіставлення фактичної і прогнозованої величини чистого доходу із урахуванням зростання витрат на інновації.

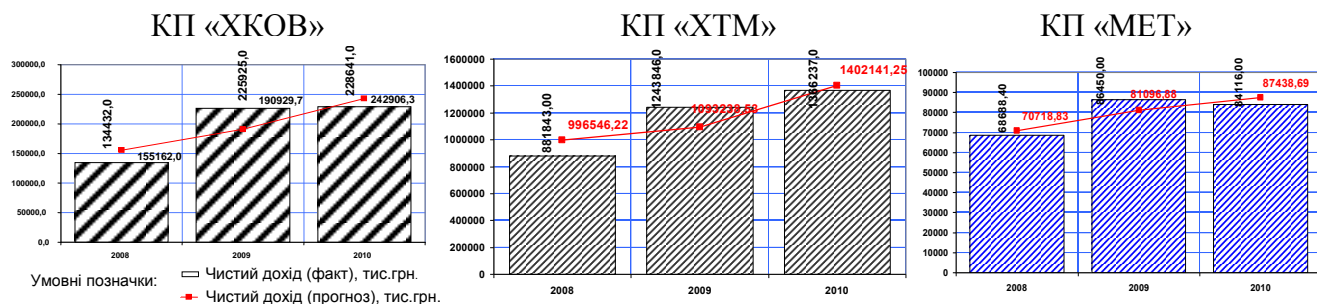

Рис. 7. Зіставлення фактичної і прогнозованої величини чистого доходу комунальних підприємств

Як видно з рис.7, розбіжності несуттєві, що підтверджує якість виконаних прогнозів. В процесі дослідження розглянуто складові технічного, економічного й інвестиційного стану найбільш вагомих і масштабних підприємств ЖКГ м. Харкова. Визначено, що практично всі вони знаходяться в режимі граничного з кризою стану. Проведено аналіз стану та проблем розвитку інноваційного потенціалу комунальних підприємств. Із цією метою дана теоретична й сутнісна інтерпретація основних категорій дослідження, а саме «сукупний потенціал комунального підприємства», «структура потенціалу», «інноваційна культура» та ін. Як показує світовий досвід, вирішення стратегічних задач економіки, а саме цю ціль забезпечує інноваційний розвиток, вимагає першочергових вкладень в людський капітал, у формування такої моделі поведінки, яка б не тільки усвідомлювалася персоналом, але й розділялася. Реалізація запропонованих заходів веде до практичного розв'язання задачі інноваційного розвитку підприємств ЖКГ.

У розділі 4 «Формування креативного підходу у процесі системної модернізації підприємств ЖКГ» запропоновано авторське визначення поняття нового економічного мислення (НЕМ) як динамічної, відображеної у свідомості людей моделі реалізації їх здатностей існувати і діяти в мінливому економічному просторі, аналізувати економічні процеси і ситуації, проектувати майбутнє і, відповідним чином, брати участь в організації діяльності з виконання системою ЖКГ своїх функцій. Розкрито сутність економічного мислення як особливого явища сучасності, що формується в трансформаційних умовах вітчизняної економічної системи. Розроблено комплексну модель структури НЕМ на основах державної економічної політики та процесів інформатизації, інтелектуалізації й інноваційної діяльності. Виділено додаткові підходи і методи наукового дослідження феномена НЕМ, визначено особливості НЕМ у сфері ЖКГ, а саме в управлінні інноваційним розвитком підприємств галузі.

Із застосуванням методології НЕМ дисертантом у співавторстві з колективом ХНАМГ розроблена Концепція національної стратегії організації навчання, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для запровадження ринкових умов господарювання у сфері житлово-комунального господарства.

З позицій нового економічного мислення сформовано нову парадигму і визначено структуру чинників, що визначають рівень доступності сфери послуг ЖКГ. Проведений аналіз суттєвих характеристик поняття «доступність» показав, що цей термін знаходить своє застосування в широкому семантичному полі. Визначено поняття доступності як узагальненої властивості цілісної системи «людина – об'єкт – суспільство», що дозволяє людині, групі, соціуму вступати в контакт із об'єктом, оперувати його характеристиками, вирішувати свої проблеми в умовах обмеженості властивостей об'єкта, його ресурсів або правил користування. На базі цих досліджень розроблено модель вирішення проблем доступності, компонентами якої

визначено: право, закон, знання і майстерність, використання своїх переваг, а також взаєморозуміння. Забезпечують доступ і негативні складові – обман, корупційні зв'язки, що після виявлення потребують застосування спеціальних механізмів супротиву цим негативним формам доступності. У дисертації обґрунтовано тезу, що однією з важливих причин такої ситуації є неготовність ЖКГ до системної модернізації та розвитку. Завдання підвищення готовності автор розглядає з різних позицій: матеріально-ресурсних, фінансових, соціально-психологічних. Доведено, що готовність до нововведень формується послідовно й постійно на базі розуміння важливості проблем оновлення, набуття знань та досвіду, визначення ресурсів тощо.

Систему управління модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ, особливо у організаційному й управлінському планах, навіть при зміні структури і частковому оновленні функцій, неможливо перевести на принципово нову модель у короткі терміни з різних причин: консерватизму (спеціалісти–практики зберігають відданість навичкам і традиціям), відсутності на підприємствах необхідних знань і досвіду докорінної перебудови систем управління, якісних проектів реорганізації, динамізму об'єктивних змін зовні та ін. Тому, формуючи процес оновлення систем управління, необхідно знайти компромісне рішення, пов'язане із механізмом рефлексивного управління. У дослідженні розглянуто поняття «рефлексія» і «рефлексивне управління» і доведено, що незважаючи на їх новизну, суттєва сторона достатньо відома – це врахування впливів і взаємодій та відповідне оперативне реагування на ситуативні моменти. Тобто мова йде про гнучкі адаптаційні механізми у системі, перш за все, по відношенню до зовнішнього середовища.

З'ясовано, що рефлексія виконує реакційну функцію (реагування на події), а стратегія формує позиції дальнього горизонту. Але рух у дальній горизонт у динамічних умовах здійснюється не суворо за трендом, а через постійні нерівноважні стани. У практичному змісті рефлексивне управління відображає поведінку таким чином, щоб з найменшими втратами і ризиками йти до мети. Тому в дисертації розроблено процесний порядок розгортання рефлексії у стратегічному управлінні, з урахуванням важливих моментів розподілу інформаційного поля на блоки інноваційних проектів, рефлексивної їх підтримки, перегляду набору управлінських чинників, рефлексивного менеджменту в координатах «протиріччя – ризику» (рис.8). В основу використання людського чиннику, що є головним у рефлексії, закладена програма постійного навчання, самозбереження й активної участі в інноваційній діяльності. Для підприємств ЖКГ рефлексивне управління – найбільш пріоритетна модель, оскільки вона в змозі працювати на обмежених ресурсах із високою віддачею.

У розділі 5 «Організаційно-методична підтримка модернізаційного процесу: забезпечення якісних змін» розроблено методологічний підхід, в основі якого розглядається категорія «якість». Він пов'язує якість з інституційним

процесом. При цьому функції управління розвитком (прогнозування, планування, організація і координація, облік і контроль, стимулювання заходів й оцінка результатів) повинні розглядатися разом і під кутом зору створення «інституту якості житлово-комунальних послуг». Якість рекомендується розглядати в її системній цілісності (якість – підприємства, технічної бази, технологій, самого продукту, сервісу, культури надання послуг).

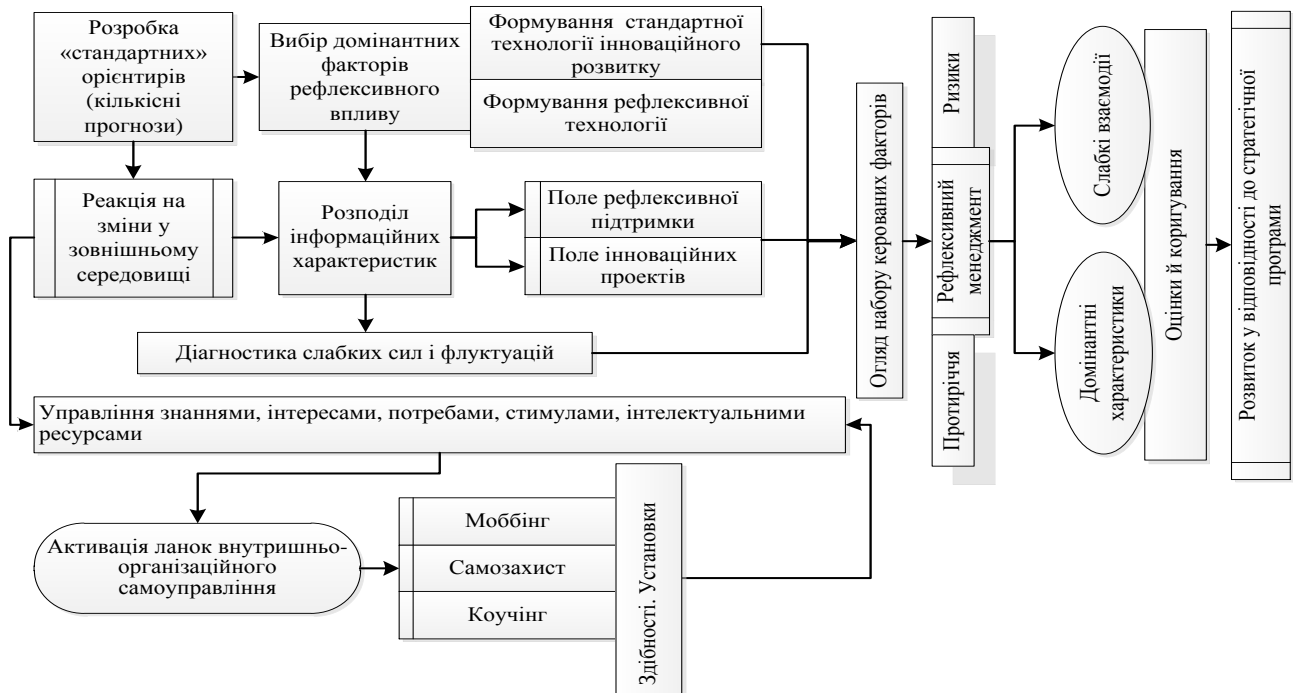

Рис. 8. Процесний порядок розгортання рефлексії в стратегічному управлінні підприємствами ЖКГ

Розвинуті положення щодо взаємної відповідальності учасників процесу «виробництво – споживання» послуг ЖКГ. Установлено, що з розвитком процесів самоорганізації і саморегулювання в ЖКГ якість послуг потребує більшого впливу стандартизованих нормативів, зокрема узгоджених із міжнародними стандартами якості життя і послуг ЖКГ. У розвиток наукових поглядів на забезпечення якості ЖКГ запропоновано логіко-структурну схему групування чинників, що сприяють позитивним змінам в управлінні якістю, серед яких особливу роль відіграють розвиток конкурентних умов, узгодження інтересів учасників, забезпечення дисципліни сплати за спожиті послуги, інвестиційна політика.

Теоретичні і системологічні питання якості ЖКГ – послуг розглядаються автором разом із завданням вимірювання оціночних показників якості. Визначено та доведено, що сама оцінка складається з таких блоків: якість господарської системи, виконання нею своєї місії, продукту (послуги), процесу розвитку й управління діяльністю підприємств. Розроблено основні складові оцінки якості, в яких, окрім виробничих характеристик, ураховуються договірні умови, наявність суперечностей, претензії, практика відшкодування збитків, рівень сплати послуг (рис.9).

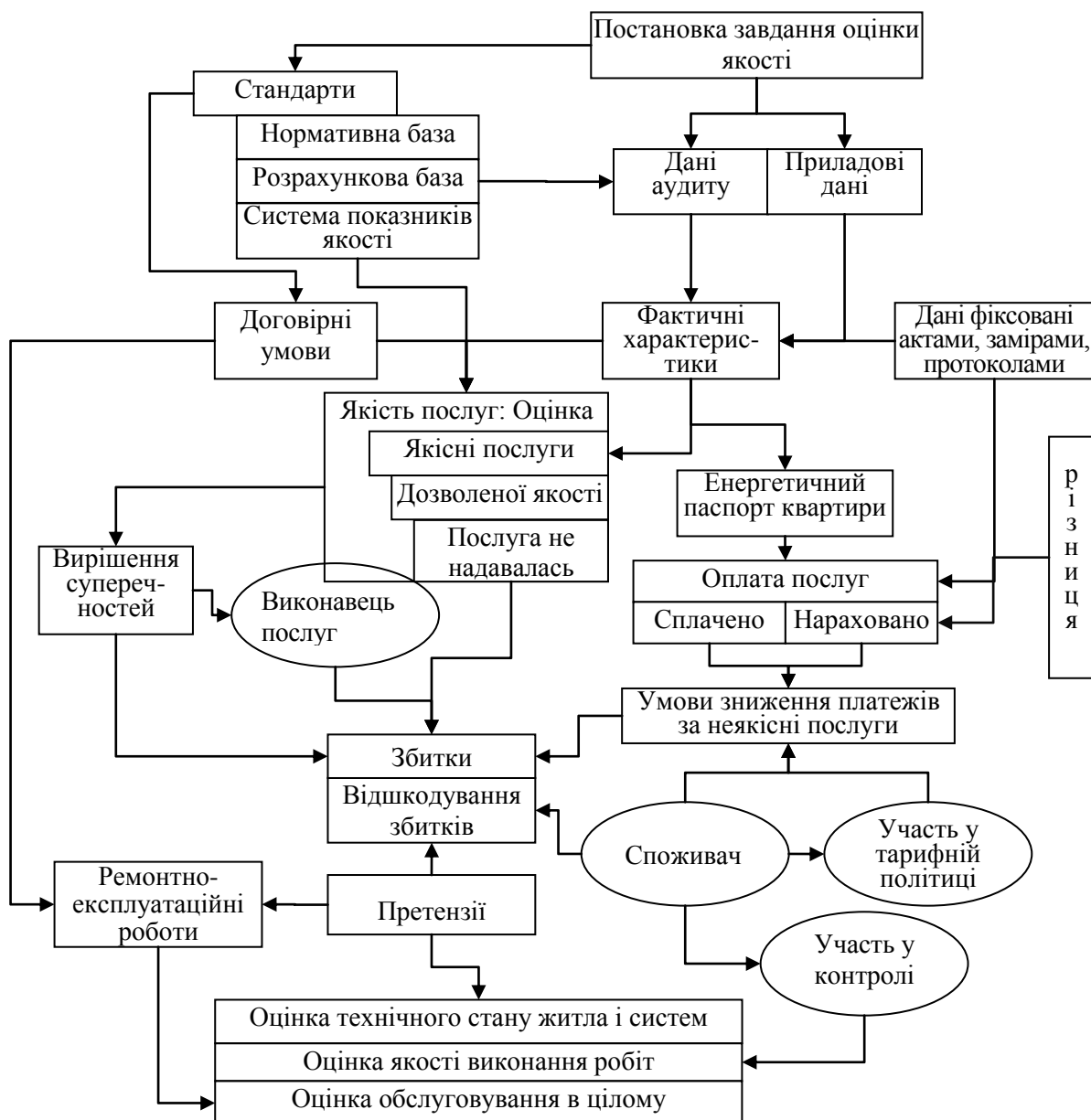

Рис.9. Основні складові оцінки якості послуг підприємств ЖКГ

Проблема оцінки якості ЖКГ як системи, що надає неоднорідні послуги, розглянута з позицій методології використання збалансованої системи показників. Застосовуючи метод канонічних кореляцій, проведено розрахунки показників групи чинників впливу і результативних показників. До оцінювання включені організаційні, фінансові, інвестиційні показники. За результатами розрахунків визначено сукупність головних чинників впливу на якість ЖКГ і пріоритетні показники для завдань управління розвитком системи. Із застосуванням математичного моделювання вирішена задача розрахунку узагальнюючих показників розвитку системи ЖКГ за даними розрахунку із восьми груп показників. В результаті дослідження проблем якості ЖКГ сформована методико-аналітична і розрахункова база, використання якої забезпечує підвищений рівень комплексності реформування галузі і управління системною модернізацією її підприємств (табл.1).

Таблиця 1.

Якісні характеристики підприємств ЖКГ

Як організаційно-соціальної системи (X) X1. Забезпеченість кадрами необхідної кваліфікації X2. Частка робітників, що пройшли підвищення кваліфікації X3. Продуктивність праці X4. Соц.захист працівників X5. Коефіцієнт плинності кадрів X6. Якість орг. структури (x _{б1} -пит. вага нових функцій; x _{б2} -питома вага програм реформування підприємств у заг. обсязі програм регіону; x _{б3} - комплексність проведення реформування; x _{б4} - пит. вага впровадження нових форм роботи)	Як фінансово-економічної системи (Y) Y1. Співвідношення ДЗ и КЗ; Y2. Коефіцієнт (К) обДЗ; Y3. К фінансової незалежності; Y4. К фінансової стабільності; Y5. К абсолютної ліквідності; Y6. К якості ЧПП; Y7. Чистий прибуток (збиток); Y8. Рентабельність реалізації продукції; Y9. Рівень покриття тарифом видатків; Y10. Матеріалоємність продукції (послуг); Y11. К фінансового левериджу; Y12. К фінансового ризику; Y13. К поточної ліквідності; Y14. Рентабельність власного капіталу; Y15. Рентабельність виробництва
Як виробничо-технічної системи (Z) Z1. Показники зносу основних фондів Z2. Фондорентабельність Z3. Фондовіддача Z4. Коефіцієнт оновлення основних фондів Z5. Рівень оновлення технологій Z4. Фондоозброєність Z6. Питома вага витрат на усунення аварій у загальному обсязі ремонтних коштів Z7. Рівень комплексної автоматизації	Оцінка системою ЖКГ якості споживачів (D) D1. Рівень неплатників D2. Обсяги заборгованості D3. Рівень несанкціонованого підключення D4. Рівень перевищення норматив. показників D5. Структура споживачів (пит. вага населення) Виконання місії (A) A1. Рівень задоволення потреб A2. Доступність
Оцінка споживачами якості системи ЖКГ (E) E1. Наявність претензій; E2. Задоволеність рівнем тарифів(ціна/якість); E3. Прозорість (ЗМІ, інтернет); E4. Юридична захищеність населення	Процесу управління й розвитку (F) F1. Впровадження нових методів і стандартів управління (організаційні інн-ії); F2. Впровадження елементів інноваційної стратегії; F3. Оцінка інформаційної системи; F4. Готовність до інновацій; F5. Володіння НЕМ на підприємстві
Послуги (B) B1. Перерви в наданні (відхилення від нормативу) (наприклад, припустима тривалість перерви опалення становить не більше 24 годин (сумарно) протягом одного місяця) B2. Кількість аварій на добу B3. Швидкість усунення наслідків	Продукту (C) C 1. Відповідність (закордонним, вітчизняним) стандартам (наприклад, граничний мінімальний тиск у внутрішньобудинковій системі опалення повинний перевищувати статичний тиск води в тепломережі будинку не менш ніж на 0,05 МПа (0,5 кгс/кв), що необхідно для постійного незаповітрення заповнення системи опалення теплоносієм)

У результаті використання багатомірного статистичного методу канонічних кореляцій побудовано моделі взаємозв'язку між показниками, які описують різні системи ЖКГ. Наприклад, модель взаємозв'язку між якістю фінансово-економічної і організаційно-соціальної системи наступна:

$$\begin{cases} U_1 = 0,8638y_1 + 0,6222y_2 + 0,1467y_3 + 0,1948y_4 + \\ \quad + 0,1696y_5 - 0,1967y_6 - 0,0711y_7 - 0,1105y_8 - 0,0864y_9 + 1,4349y_{10} \\ V_1 = 0,0148x_1 - 0,1588x_2 + 0,6785x_3 + 0,6919x_4 + 0,2332x_5, \end{cases}$$

де U і V - канонічні змінні. На основі аналізу коефіцієнтів у рівняннях визначено взаємозв'язок між окремими ознаками пари систем ЖКГ і сформовано сукупність найбільш впливових ознак, що створюють механізм збалансованості в системах. У табл. 2 наведено виявлені ключові чинники, які впливають на діяльність підприємства. Таким чином, попарно аналізуючи взаємозв'язок складових

збалансованої системи показників (ЗСП), визначено механізм збалансування показників системи.

Таблиця 2.

Ключові чинники впливу на діяльність підприємств ЖКГ (фрагмент таблиці)

<i>Взаємозв'язки складових ЗСП</i>	<i>Показники, що формують основний взаємозв'язок між складовими</i>	<i>Ключові чинники впливу на діяльність підприємства</i>
<i>Якість фінансово-економічної системи ↔ Якість виконання місії</i>	<i>Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; коефіцієнти абсолютної ліквідності, фінансової незалежності, стабільності; матеріалоємність послуг. Рівень задоволення потреб споживачів.</i>	<i>Чинник співвідношення задоволення потреб та рівня сплати за послуги. Ефективність використання фінансових ресурсів.</i>
<i>Якість фінансово-економічної системи ↔ Якість процесу управління і розвитку</i>	<i>Коефіцієнти обороту дебіторської заборгованості, фінансової незалежності, стабільності, якості чистого грошового потоку; матеріалоємність послуг. Впровадження елементів інноваційної стратегії; нових методів і стандартів управління; інформаційних систем.</i>	<i>Взаємозалежність між показниками фінансової незалежності і стабільності і впровадженням елементів інноваційної стратегії. Стабільність та ефективність використання коштів.</i>

Візуально це можна подати схемою конструкції взаємозв'язків на рис. 10, виділяючи основні, першочергові ланцюги і неосновні, другорядні, але теж впливові (де □ – основний зв'язок, ■ – другорядний зв'язок).

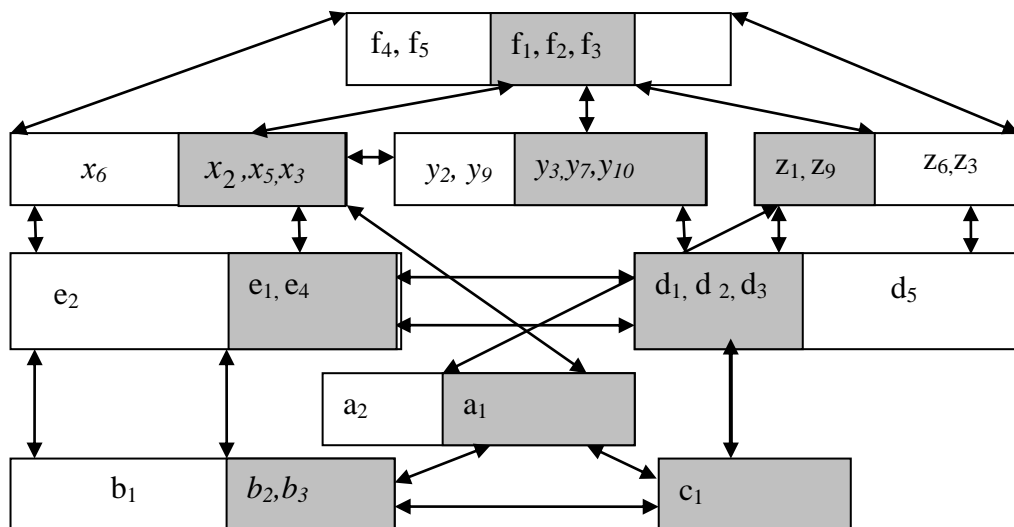

Рис. 10. Схема конструкції найбільш впливових взаємозв'язків показників у ЗСП оцінки якості підприємств ЖКГ

Основний вплив на результати діяльності підприємств ЖКГ м. Харкова здійснюють чинники фінансової стійкості на основі якості й достатності чистого грошового потоку. Інша складова - підприємства повинні якісно нарощувати свій кадровий потенціал й підвищувати готовність до інновацій. Доцільно також приділити більше уваги доступності до послуг і рівню оновлення технологій.

Запропонована методика визначення механізму аналітичного збалансування показників у системі оцінки діяльності підприємства дозволяє: установити сукупність і пріоритетність показників із подальшим їхнім внесенням до стратегічних карт системи оперативного менеджменту підприємства; виявити

систему діючих чинників внутрішнього середовища підприємства, розвиваючи які можна обґрунтовано вносити корективи в досягнення стратегічних цілей. Серед домінант визначені ключові чинники успіху в досягненні стратегічних цілей і забезпеченні ефективного функціонування підприємства. Виконані розрахунки і оцінки, у вигляді рекомендацій, включені до програм розвитку й реформування комунальних підприємств м. Харкова і використані в практиці розробки заходів щодо підвищення якості комунальних послуг.

Підсумовуючи результати дослідження інформаційного напрямку в сфері ЖКГ, можна передусім відзначити, що ця галузь міського господарства є дійсно привабливим об'єктом для ефективного впровадження сучасних інформаційних систем і технологій. Такий висновок базується на трьох аргументах. По-перше, це складний розгалужений і технологічно пов'язаний мережевий об'єкт, інформаційна складова якого багатогранна і постійно використовується на стадії управління технологіями. По-друге, об'єкти ЖКГ уже мають значний досвід створення інформаційних систем. По-третє, типові напрацювання в ІТ – технологіях інших галузей не потребують складних методів адаптації до умов ЖКГ.

У цьому комплексі задач головну методологічну і практичну роль відіграє сам процес інформатизації, що включає структурування об'єктів ЖКГ, розробку інформаційних систем і технологій, кількісний і якісний розвиток комунікаційних мереж. У процес інформатизації також включається створення банку даних і інституційних правил його використання. З головних завдань цього класу у системах ЖКГ визначено і розкрито диспетчеризацію і прийняття регуляторних коректив у виробничому процесі, забезпечення збалансованого доступу до інформаційних ресурсів, інформаційна підтримка інноваційних проектів і реформаційного процесу, оптимізація прийняття стратегічних рішень. У роботі наведено авторське визначення інформатизації, поставлено завдання формування інформаційних систем і пошуку методів оцінки інформаційних ресурсів на підприємствах ЖКГ. Розглянуто найбільш важливі аспекти інформатизації ЖКГ – це диспетчеризація технологічних процесів, застосування ГІС – технологій, впровадження розрахункових центрів.

Авторське бачення розвитку інформатизації в системах ЖКГ включає необхідний структурний елемент – взаємозв'язок із міським інформаційним центром. У дисертації запропонована структура основних блоків інформаційної системи ЖКГ, зокрема житлового фонду, базових характеристик і динаміки показників підприємств комунального сектора, довідники, електронні карти, об'єктів інженерних мереж і інфраструктури. На рівні логіко-структурного моделювання виконані розробки щодо створення у ЖКГ регіональної інформаційної системи, у якій суттєва роль відводиться електронному картографуванню.

ВИСНОВКИ

1. У методологічному підході до управління системною модернізацією та розвитком ЖКГ, що існує на сьогодні, дослідники виділяють: принципові характеристики соціальної і організаційної специфіки галузі, концепцію державного регулювання, консервативну стабільність управлінської системи. Означені позиції в авторському підході в цілому враховані, але в дослідженні прийнято за основу аксіоматичне положення, згідно з яким при вирішенні сучасних складних проблем необхідно застосувати нову методологію і нові підходи. Авторська методологічна позиція щодо управління системною модернізацією та розвитком ЖКГ базується на таких положеннях.

Перше – галузь знаходиться в новому для неї проблемному полі: перехід від системи державних дотацій до повного самофінансування, наявності кризи технічного стану і неплатежів; фінансовий та інвестиційний дефіцит, обмеженість у регулюванні тарифів. Звідси постійне знаходження у стані «проблемної ситуації», вихід з якої потребує докорінних змін правового, економічного й інституційного характеру.

Друге – започатковані реформаційні процеси результативно не спрацьовують і методологічне завдання наукової розробки полягає у визначенні глибинних причин такої ситуації, для цього має бути розроблена і застосована методологія оцінювання підприємств ЖКГ в самому широкому аспекті (монопольного стану, інноваційного потенціалу підприємств, стратегії розвитку, механізмів бюджетної підтримки та ін.) і методологія модернізації з використанням інноваційних моделей управління розвитком підприємств ЖКГ.

Третє – з аналізу і оцінок потенціалу визначена концепція управління системною модернізацією та розвитком, в основі якої є тривалий і керований відповідними програмами модернізаційний процес. Організація змін стосується не тільки вибору напрямків концентрації зусиль, а й вибору ресурсів, методів досягнення цілей, порядку інституційного оновлення. Запропоновано більш глибоке розуміння сутності поняття «пріоритет», де за авторською позицією розширено такі його значення: першості за часом, за витратою ресурсів, за увагою і контролем, за механізмами стимулювання, за науковим обґрунтуванням і розробкою. Сформульовано наукові основи методології вирішення проблемних ситуацій, складовими якої є оцінювання в широкому спектрі ресурсів і можливостей підприємств ЖКГ, управління за пріоритетами, розвиток елементів нового економічного мислення, перебудова інформаційної бази і застосування нового інструментарію в управлінських технологіях, зокрема рефлексивного управління.

2. Однією з визначальних характеристик галузі ЖКГ є її монопольний характер: підприємства галузі позиціонуються в економічній науці як об'єкти природних монополій. Доведено, що монополізм постійно еволюціонує з розвитком суспільства

й у ринкових умовах свої позиції частково втрачає. У сфері ЖКГ монопольні основи організації підприємств втрачають підґрунтя з таких причин: регіони набувають більшого рівня самоврядування і самоуправління й тому місцеві громади, яким належить ЖКГ, підсилюють свій вплив, а суспільство в цілому підтримує ринкову ідеологію, а не монопольну; історично (особливо на прикладі закордонного досвіду) більш результативно виявилася конкурентна ідеологія, і тому ЖКГ, яке вже опинилося в ринкових умовах, має внутрішні потреби переходу до ринкових відносин; чинник приватизаційного процесу, підтриманий антимонопольною економічною політикою, усе більш руйнує монопольну цілісність об'єктів галузі і пропонує різні перехідні, комбінаторні, кластерні форми. Таким чином, новий комплекс протиріч всередині і на зовнішніх зв'язках галузі потребує свого вирішення. У дисертації обґрунтовано теоретичні положення щодо зміни монопольного стану підприємств галузі і запропоновано практичні заходи активації реформ - відкрита тарифна політика, зміна інвестиційного клімату, розвиток конкуренції.

3. У теорію управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ вноситься поглиблене дослідження змісту і значення цілого ряду ключових понять, одним із яких є поняття «проблемна ситуація». На відміну від ситуацій, що можуть бути за певних умов докорінно змінені, у ЖКГ така ситуація є достатньо стійкою в часі, тому галузь має сформувати режим діяльності в кризових умовах. Інший бік проблемної ситуації – її багатовимірність й системність: у технічній частині, недосконалому економічному механізмі, неефективності управління, енерговитратності, збитковості, соціальному навантаженні. Проблемний поліморфізм потребував адекватного пакету різнопланових інструментів і управлінських технологій, тому в авторському визначенні проблемної ситуації відбито її ключові моменти – постійний механізм оцінювання, креатив прийняття рішень, застосування нового інструментарію.

4. У методологічному контексті – визначено роль підприємств ЖКГ у системі регіональної економіки. Це стосується передусім бюджетних і грошових процесів (податки, субсидії, субвенції, тарифне навантаження на бізнес), а з іншого боку, позначається на економічних умовах і соціальному стані населення регіону (баланс платежів, зайнятість, боргові зобов'язання, рівень якості послуг, участь громади у регулюванні відносин із ЖКГ). У модернізаційному пакеті разом з технологічними, пропонується використання інституційних, організаційних і економічних програм і проектів. У цій частині отримали подальший розвиток наукові складові приватизаційного процесу. Також рекомендовано до впровадження сучасні організаційні форми та методи управління.

5. Ґрунтовний аналіз соціально-економічного стану підприємств галузі засвідчив, що на сьогодні не існує повного й однакового розуміння процесів її реформування і модернізації як у суспільства, так і у працівників самої галузі. Звідси

впливає необхідність розробки Концепції управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ. У дисертаційному дослідженні така концепція запропонована як вихідний матеріал для реформ, стратегій, проектних розробок. В її основі лежить ставлення до ситуації в галузі як до нерівноважної розбалансованої системи, що потребує оновлення інституційних правил проведення послідовної трансформації та залучення інвестицій. До концепції закладено перехід від епізодичних оцінок до системної роботи за моделлю «аналіз – прогноз» і впровадження синхронізованої тарифної політики. Перебудова системи управління має здійснюватися на механізмах і технологіях рефлексивної реакції на різні ситуації у процесі реалізації стратегії реформування підприємств ЖКГ.

6. Визначено, що в розвинених країнах стан ЖКГ значно кращий і здебільшого не проблемний. Незважаючи на це, із зарубіжного досвіду відомо, що в останні роки здійснюється особливо активний пошук нових ефективних моделей і механізмів управління галуззю. У дисертації розглянуто досягнення у сфері ЖКГ більше 20 країн світу і з цього матеріалу визначено найвагоміші позитиви, що будуть корисними у вітчизняній практиці. Серед них: розподіл функцій за ієрархією (центр, посередники, підприємства); різноманіття тарифних схем; залучення громадськості; форми державної підтримки галузі. Напрацювання зарубіжного досвіду значною частиною рекомендується використовувати у вітчизняному реформаційному процесі, адаптуючи або змінюючи існуючі інституційні умови.

7. У проблематиці ЖКГ участь держави та її інститутів поки що обмежена законодавчими ініціативами, програмною ідеологією реформ і підтримкою з бюджету у критичних ситуаціях. Доведено, що спектр форм державної підтримки галузі має бути істотно розширений у напрямку запровадження нових фінансових моделей, участі в залученні інвестицій, державного протекціонізму, організації партнерських відносин, активації процесів упровадження ринкових механізмів, прямого фінансування інноваційних програм енергозбереження.

8. Для реального переведення підприємств ЖКГ на шлях системної модернізації запропоновано проведення, окрім аудиту фінансового стану, більш масштабної роботи з оцінювання інноваційного потенціалу підприємств. З'ясовано, що результати такого оцінювання забезпечують потрійний ефект: виявляють реальні резерви, є базою для розробки якісних проектів і модернізаційних технологій, дають нові знання персоналу. У дисертації запропоновано показники оцінювання і відповідні розрахункові моделі. Обґрунтовано, що саме структура потенціалу є важливим об'єктом аналізу, оскільки її елементи по різному впливають на формування темпів розвитку, що не розкривається при комплексному їх вимірі. Тому в процесі оцінювання та реалізації потенціалу підприємств ЖКГ пріоритетна увага приділяється таким складовим як витрати на розвиток, фінансовий стан, енергоефективність, інформаційне забезпечення.

9. Оцінки потенціалу, зроблені для трьох найбільших підприємств галузі, свідчать про їх неготовність до проведення реформ. Практичні результати оцінювання інноваційного потенціалу підприємств свідчать про невикористані резерви інноваційного розвитку, які сконцентровано у енергосистемі, технологіях, організації управління і оптимізації портфеля інноваційних заходів за критеріями впливу на надійність і якість системи; значну увагу для підвищення ККД використання ресурсів необхідно приділяти розвитку кадрового потенціалу і відлагодженню функцій інноваційного менеджменту; на новий рівень має бути переведена вся інформаційна система. Визначено, що накопичення фінансових ресурсів для впровадження інновацій значною мірою залежить від зменшення втрат у виробничій системі і від оптимізації існуючої тарифної політики.

10. Неготовність підприємств до реформ підкреслює важливість складної і методично не відпрацьованої роботи з формування у фахівців та персоналу підприємств креативного ставлення до проблем. У дослідженні розкрито його сутність і особливості. Розроблено модельні схеми визначення особливостей НЕМ у ЖКГ та включення до їх структури чинників знань економіки, ресурсозбереження, інноваційної політики. Доведено, що значну долю інвестицій необхідно вкладати в інтелектуальний капітал, здатний забезпечити прискорену віддачу.

11. Обґрунтована доцільність застосування методів рефлексивного управління. Визначено основи рефлексивного механізму, що базується на відслідковуванні змін у зовнішньому середовищі і коригуванні поведінки відповідно до цих змін. Розроблено логіко-структурні моделі розгортання рефлексії в оперативних рішеннях і стратегічному управлінні, визначені чинники, на які найбільш потрібні рефлексивні реакції. Рекомендується на об'єктах ЖКГ формувати сучасні програми й інструменти постійного моделювання і тренінгу персоналу; саморозвитку і, водночас, відпрацювання активної позиції щодо інноваційної діяльності. Саме рефлексивний підхід допускає сполучення таких елементів оцінки і взаємодії, як нове економічне мислення, готовність колективу до інновацій, підвищення рівня доступності послуг.

12. Категорії «доступність» та «готовність до інновацій» розглянуті в контексті формування механізму управління розвитком. Вони впливають на характер модернізаційних процесів. Доступність в економічному значенні характеризує зможу окремого індивіда (чи певної соціальної групи) брати участь в використанні послуг. Для інвестора доступність характеризує можливість «входження в галузь». Доступність відбивається в тарифах (можливість сплачувати послуги), в якості послуг (можливість вибору) та інше. В роботі запропонована система заходів підвищення рівня доступності до сфери послуг широкого кола громадян і рівня готовності колективів, суспільства до переведення підприємств ЖКГ на інноваційний шлях розвитку.

13. Сфера послуг ЖКГ має виключне значення у забезпеченні якості життя населення й ефективної роботи всієї господарської системи. Тому в дослідженні розроблена структура якісних характеристик ЖКГ, згідно з якою якісному оцінюванню підлягають: техніко-технологічна база підприємства, продукт, сервіс і культура надання послуг, якість економічної моделі і системи управління.

14. Проблема оцінки якості ЖКГ як системи, що пропонує неоднорідні послуги, розглянута з позицій збалансованої системи показників. Для практичного виконання розрахунків застосовано метод канонічних кореляцій. Визначено дві групи показників: чинники впливу і результативні показники. В оцінювані показники включено: організаційно-соціальні, фінансово-економічні, виробничо-технологічні, виконання місії, власне якість послуг, оцінки споживачів, показники процесу управління. Здійснено порівняння впливу груп показників на кінцеві результати. Запропонована методика й алгоритм розрахунків дозволяють сформувати пріоритетні показники збалансованої системи, що є основою для розробки стратегічних карт розвитку ЖКГ, які використовуються менеджментом підприємств.

15. Практичним завданням реалізації запропонованої методології управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ є розподіл уваги і ресурсів між операційними технологіями і стратегічним плануванням. Остання складова стратегії потребує високого рівня аналізу ситуації, оцінки тенденцій і можливих сценаріїв розвитку. На фактичному матеріалі визначено позитиви і негативи реформаційних програм і проектів. Установлено, що більшість з них не мають концептуальної частини, що знижує їх якість. Запропоновано здійснювати стратегічний розвиток згідно з розробленою моделлю, що визначає організаційно-технологічну послідовність розробки стратегії. Специфікою моделі є застосування різних методів оцінювання (SWOT, бенчмаркінг, економічний аналіз, таксонометричні розрахунки потенціалу та ін.); використання збалансованої системи показників розвитку, концентрація уваги на програмах енергозбереження, управління якістю і розвитку кадрового потенціалу. При формуванні Стратегії в ланцюговому зв'язку розробок «оцінка потенціалу – концепція – орієнтири – механізми управління – оцінка результатів розвитку» пропонується спиратися на систему інституційних правил, гнучку і соціально відповідальну тарифну політику, інноваційне програмування, баланс ризиків та очікуваних ефектів.

16. У частині інформаційного забезпечення системної модернізації та розвитку підприємств ЖКГ визначені аргументи привабливості галузі для впровадження новітніх інформаційних технологій: АСУ технологічних процесів, інформатизація програм енергозбереження, диспетчеризація, абонентне обслуговування, зв'язки з громадськістю. У дослідженні визначено основні завдання розвитку ГІС-технології із включенням в їх структуру банку даних економічної інформації. Розглянуто структуру і перспективи розвитку міської геоінформаційної системи. В комплекс завдань інформатизації включено розвиток комунікаційних мереж, забезпечення

збалансованого доступу до інформаційних ресурсів, інформаційну підтримку інноваційної діяльності і реформаційного процесу, оптимізацію стратегічних рішень.

Основні теоретико-методологічні та практичні результати дисертаційного дослідження полягають у тому, що найважливішими складовими подальшого сталого розвитку підприємств ЖКГ є застосування методології вирішення проблемних ситуацій, здатної підвищити ефективність функціонування підприємств, розробка Концепції управління системною модернізацією та розвитком підприємств, використання нових форм управлінських відносин й рефлексивних механізмів у стратегічному управлінні, розробка елементів національної стратегії організації навчання фахівців сфери ЖКГ, запровадження механізмів оцінки якості послуг та інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Димченко О.В. ЖКГ в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О.В.Димченко. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 356 с.
2. Димченко О.В. Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія/ за ред. В.С. Пономаренка, М.О. Кизима – Х.: ВД «Інжек», 2009. – С.119–138. *(Особистий внесок: визначено ключові аспекти розвитку конкурентних відносин у галузі ЖКГ).*
3. Димченко О.В. Математичні моделі та інформаційні технології в сучасній економіці: монографія / за ред. А.О.Єпіфанова – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 245 с. *(Особистий внесок: визначено роль єдиного розрахункового центру у реформуванні ЖКГ як приклад застосування інформаційних технологій).*
4. Димченко О.В. Амортизація і відтворення основних фондів ЖКГ: монографія / за ред. П.Т. Бубенка – Х.:ХНАМГ, 2010. – С. 55-117.*(Особистий внесок: визначено роль нових організаційних форм діяльності житлово-комунального комплексу як умови інтенсивної модернізації основних фондів).*
5. Димченко О.В. Рефлексивные процессы в экономике: концепции, модели, прикладные аспекты: монография / под ред. Р.Н. Лепы: НАН Украины, Ин-т экономики промышленности. – Донецк: АПЕКС, 2011. – С. 36–59. (Серия: Жизнеспособные системы в экономике). *(Особистий внесок: визначено основні аспекти методології застосування рефлексивного підходу в управлінні розвитком підприємств ЖКГ).*
6. Димченко О.В. Сучасні та перспективні методи і моделі управління в економіці: монографія / за ред. А.О.Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – С. 76–93. *(Особистий внесок: визначено аспекти реформування ЖКГ у контексті розвитку конкурентних відносин).*
7. Димченко Е.В. Межбюджетные отношения – важная составляющая бюджетного процесса / Е.В.Дымченко, О.Ф.Козырь // Коммунальное хозяйство городов.

– К.: Техника, 2002. – № 37. – С. 22–26. (*Особистий внесок: визначено напрямки підвищення ефективності міжбюджетних відносин*).

8. Димченко О.В. Житлові проблеми: пошук шляхів їх вирішення в сучасних умовах/ О.В.Димченко, Т.П.Юр'єва // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2002. – № 44. – С. 210–216. (*Особистий внесок: запропоновано рекомендації щодо науково-теоретичних засад реформування житлової політики України*).

9. Dumchenko O. The power of public service through the lens of public service delivery in Ukraine : an examination of the current policy framework / O. Dumchenko, P. Nickel // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2002. – Вып.41. – С. 117–124.

10. Димченко О.В. Реструктуризація системи збору платежів як одна з передумов фінансової стабільності у житлово-комунальній сфері / О.В. Димченко // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2003. – № 52. – С.189–196.

11. Димченко О.В. Основні переваги залучення приватного сектора у сферу комунальних послуг в Україні / О.В. Димченко, В.В. Димченко // Вісник національного технічного університету «ХПІ». – Х.: НТУ ХПІ, 2005. – С. 130–139. (*Особистий внесок: визначено переваги й недоліки форм залучення інвесторів до галузі ЖКГ*).

12. Димченко О.В. Деякі аспекти трансформації економічного змісту тарифної системи на основні види житлово-комунальних послуг /О.В.Димченко // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2006. – № 68. – С. 122–125.

13. Димченко О.В. Формування бюджету за програмно-цільовим методом як крок до підвищення ефективності функціонування підприємств ЖКГ /О.В. Димченко // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»: зб. наук. праць.– Луцький нац. техн. університет. – Вип. 5 (17). – Ч. 1. – Луцьк, 2008. – С.312–319.

14. Дымченко Е.В. Инновационная компонента формирования совокупного потенциала жилищно-коммунальных предприятий / Е.В.Дымченко, П.Т.Бубенко, В.Н.Тюрина // Бізнес-Інформ. – № 5. – 2008. – С.5–9. (*Особистий внесок: запропоновано сукупність чинників щодо визначення інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ*).

15. Дымченко Е.В. Водопроводно-канализационное хозяйство: концепция системного рассмотрения в задачах инновационного развития / Е.В.Дымченко, Е.А.Коноплина // Бізнес-Інформ. – № 2 (3). – 2009. – С.18–28. (*Особистий внесок: визначено аспекти концептуального підходу до реформування підприємств ВКГ у напрямку інноваційного розвитку*).

16. Дымченко Е.В. Систематизація методологічних принципів економічної та екологічної безпеки водопостачання/ Е.В.Дымченко, С.Л.Василенко //Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2009. – № 87. – С.9–17. (*Особистий внесок: запропоновано комплексне вирішення проблеми економічної та екологічної безпеки водопостачання*).

17. Дымченко Е.В. Приоритеты конкурентной экономики: венчурная методология / Е.В.Дымченко, И.И.Жилина // Економіка, менеджмент, підприємництво:

зб. наук. праць Східноукр. нац. університету ім. В.Даля. – 2009. – № 21. – С.79–85. *(Особистий внесок: пріоритети застосування венчурної методології у конкурентній економіці).*

18. Димченко О.В. Специфіка управління інноваційним розвитком ЖКГ у контексті просторово-мережної взаємозалежності / О.В. Димченко, В.В. Димченко, В.В.Шевчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2009. – № 2. – С.46–57. *(Особистий внесок: запропоновано визначення сукупного інноваційного потенціалу комунальних підприємств, враховуючи мережевий характер побудови об'єктів системи ЖКГ).*

19. Димченко О.В. Ключові аспекти зниження ризиків нецільового використання бюджетних коштів/ О.В. Димченко. В.В.Димченко. О.Ф.Козир // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2010. – № 92. – С. 193–199. *(Особистий внесок: визначено аспекти підвищення ефективності використання бюджетних коштів).*

20. Димченко О.В. Системний підхід до аналізу втрат у водопостачанні та обґрунтування інвестиційної складової тарифу / О.В.Димченко. О.І.Славуца // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Вип. 258: в 4 т. – т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 358–368. *(Особистий внесок: запропоновано структурно-функціональну модель аналізу втрат водопровідно-каналізаційного господарства).*

21. Димченко О.В. Роль програмно-цільових механізмів удосконалення бюджетного процесу у реформуванні житлово-комунального господарства / О.В.Димченко, В.В.Димченко // Економіка і держава. – К., 2010. – № 6. – С. 40–45. *(Особистий внесок: визначено переваги застосування програмно-цільового методу бюджетного планування у контексті реформування ЖКГ).*

22. Дымченко Е.В. Эволюционный взгляд на формирование кризисных процессов в экономике / Е.В.Дымченко // Бюлетень міжнародного Нобелівського економічного форуму. Т. 2. – 2010. – № 1. – С. 81–90.

23. Дымченко Е.В. Формирование нового экономического мышления и его влияние на реформационные процессы / Е.В.Дымченко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 262: в 12 т. – т. 6. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – С. 1521–1528.

24. Димченко О.В. Інформаційний підхід до розвитку ЖКГ / О.В.Димченко // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2010.– № 94. – С.31–38.

25. Димченко О.В. Еволюційний погляд на розробку програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства регіону / О.В.Димченко, В.Т. Семенов, В.М. Прасол, З.В. Гончарова // Коммунальное хозяйство городов. – К.: Техника, 2010. – № 96. – С. 546–551.*(Особистий внесок: визначено еволюційні аспекти реформування ЖКГ).*

26. Димченко О.В. Комплексний підхід до вирішення проблем визначення величин фінансової допомоги місцевим бюджетам / О.В.Димченко // Бізнес-Інформ. – № 6. – 2011. – С. 34–36.

27. Дымченко Е.В. Вариативный подход к формированию единых тарифов на услуги ЖКХ / Е.В.Дымченко, В.Т. Семенов, Т.В. Ищенко // Научный вестник строительства: ХДТУБА ХОТВ АБУ. – № 65. – 2011. – С. 434–439. *(Особистий внесок: розглянуто проблемні аспекти, пов'язані з визначенням економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги на основі аналізу міжнародного досвіду).*

28. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство регіону як системний об'єкт дослідження якісних характеристик / О.В.Димченко, П.Т.Бубенко // Регіональна економіка. – № 4. – 2011. – С.57–66. *(Особистий внесок: визначено основні аспекти, чинники й напрямки системної якості ЖКГ як складової якості життя).*

29. Дымченко Е.В. Формирование нового экономического мышления / Е.В.Дымченко, А.Д.Кашпур // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л.Товажнянського. – Х.: НТУ «ХПІ». – Вип. 29(33). – 2011. – С. 92–105. *(Особистий внесок: визначено основні аспекти формування нового економічного мислення у системі вищої освіти).*

30. Димченко О.В. Інтенсифікація інвестиційної діяльності в галузі ЖКГ за рахунок оптимізації грошових потоків / О.В.Димченко, Ю.Г.Ільяшенко // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип.: Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи: у 2-х ч. Ч.1. – К.: КНЕУ, 2011. – С. 254–263. *(Особистий внесок: визначено напрямки інтенсифікації інвестиційної діяльності підприємств ЖКГ).*

31. Димченко О.В. Дослідження європейських тенденцій стратегічного розвитку підприємств ЖКГ / О.В.Димченко, Ю.Г.Ільяшенко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль: ТНЕУ. – № 2. – 2012. – С.181–188. *(Особистий внесок: проведено порівняльний аналіз європейських і національних тенденцій розвитку ЖКГ).*

Опубліковані праці апробаційного характеру

32. Димченко О.В. Реструктуризація системи збору платежів як одна з передумов фінансової стабільності у житлово-комунальній сфері / О.В.Димченко // Зб. праць всеукр. науч.-практ. конф. «Проблемы реализации реформирования отраслей жилищно-коммунального хозяйства». – Вып. 52. – К.: Техника, 2003. – С. 189–196.

33. Димченко О.В. Міжбюджетні відносини як складова економічного розвитку регіонів / О.В.Димченко // Зб. праць XXXIII наук.-практ. конф. аспірантів, працівників. – Х.: ХНАМГ. – 2005. – С. 63–68.

34. Дымченко Е.В. Некоторые аспекты монополизации коммунального хозяйства на уровне города и нижестоящих звеньев управления / Е.В.Дымченко // XXXII науч.-технич. конф. преподавателей, аспирантов и сотрудников ХНАМГ, Х.: ХНАМГ. – 2006. – С. 46–49.

35. Димченко О.В. Аспекти активізації реформування ЖКГ у контексті інноваційного розвитку / О.В.Димченко // Тези доповідей всеукр. наук.-практ. конф. «Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення». – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007 р. – С. 148–152.

36. Димченко О.В. Розвиток житлово-комунального-комплексу як напрямок інноваційного розвитку України / О.В.Димченко, В.В.Безлюбченко // Тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики» – Х.: ВД «Інжек», 2007. – С. 110–113.

37. Димченко О.В. Роль регіонів при переході на інноваційну модель розвитку /О.В.Димченко, П.Т. Бубенко // Міжнар. наук.-практ. конф. «Загальноекономічні та фінансові аспекти формування інноваційного потенціалу регіону». – Полтава. – 2007. – С. 112–115.

38. Дымченко Е.В. Учет социально-экономических и экологических последствий строительства как путь к сбалансированному развитию городских территорий / Е.В.Дымченко, В.В. Дымченко //«За безопасную окружающую среду для устойчивого развития»: Материалы междунар. науч.-практ. конф. – Дубна, Россия: Междунар. университет природы, общества и человека «Дубна», 2007. – С.283–289.

39. Дымченко Е.В. Особенности жилищно-коммунальной отрасли в контексте определения инновационного потенциала / Е.В.Димченко // Междунар. сб. науч. трудов «Социально-экономические подходы в решении региональных и отраслевых проблем инвестиционно-строительного и жилищно-коммунального комплексов». – М.: Микхис. – 2008. – С. 165–170.

40. Димченко О.В. Роль громадських об'єднань у реформуванні ЖКГ / О.В.Димченко, Н.М.Матвєєва, О.І.Славута // Зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання реформування житлово-комунального господарства в Україні». – Макіївка – Слов'янськ. – 2009. – С. 87–89.

41. Дымченко Е.В. Системный подход к определению ключевых ориентиров стратегии развития водопроводно-канализационного хозяйства/ Е.В.Дымченко // Материалы 6 Всерос. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы управления экономикой региона». – СПб. – 2009. – С. 320–323.

42. Димченко О.В. «Синдром» проблемной ситуации в экономике и обществе / О.В.Димченко // Матеріали IV міжнар. Інтернет-конф. «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми». – Тернопіль. – 2009. – С. 52–55.

43. Дымченко Е.В. Системный подход в решении задач стратегического развития предприятий водопроводно-канализационного хозяйства / Е.В. Дымченко // Материалы 7 междунар. науч.-практ. конф. «Развитие жилищной сферы городов». – М.: Моск. гос. академия коммун. хозяйства и строительства. – 2009. – С.72–76.

44. Dymchenko O. Water-Supply and sewerage economy in Ukraine-the concept of system consideration in terms of innovative development/ O.Dymchenko, O.Panova // 8-th

European conference of young research and scientific workers «Transcom 2009» section Economics and management, Slovak Republic: University of Zilina. – 2009. – P. 81–87.

45. Дымченко Е.В. Оценка инновационного потенциала предприятий ЖКХ на принципах сбалансированности / Е.В.Дымченко, В.В.Дымченко // Материалы всерос. науч.-практ. конф. «Современные проблемы методологии и инновационной деятельности». – Новокузнецк. – 2010. – С.27–29.

46. Дымченко Е.В. Корпоративные формы и методы инновационной политики развития регионов / В.А. Есина, Е.Б. Снисаренко, Е.В. Дымченко // Материалы 1-ої всеукр. науч.-практ. конф. молодих вчених «Актуальні питання теорії та практики менеджменту». – Луганськ: ТОВ Віртуальна реальність, 2010. – С.140–142.

47. Димченко О.В. Модель три «С» плюс тарифна політика / О.В.Димченко, В.В.Безлюбченко // Материалы всеукр. науч.-практ. конф. «Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку». – Донецьк: Друк-инфо, 2010. – С. 451–453.

48. Димченко О.В. Особливості монополізму в сфері житлово-комунального господарства / О.В. Димченко // Материалы 4 міжнар. науч.-практ. конф. «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин», 20-21 травня 2010 р. – Умань: Видавець «Сочинський», 2010. – Ч 1. – С. 110–113.

49. Димченко О.В. Концептуальні основи управління стійким розвитком ЖКГ / О.В. Димченко, П.Т. Бубенко, Т.П. Юр'єва, О.Д.Панова // Материалы 2 міжнар. науч.-практ. конф. «Проблеми, перспективи та нормативно-правове забезпечення енерго-, ресурсозбереження в ЖКГ». – Алушта: ХНАМГ. – 2010. – С.10–13.

50. Дымченко Е.В. Новое экономическое мышление в трансформационных условиях / Е.В. Димченко // Материалы 6 междунар. конф. «Экономические реформы на рубеже тысячелетий – 2010». – Прага: Р. Н.«Education and science». –2010. – С. 48–51.

51. Дымченко Е.В. Актуализация проблемы исследования феномена «Новое экономическое мышление» в условиях проведения реформ /Е.В. Димченко, А.Д.Кашпур // Материалы 3 междунар. конф. «Эффективность бизнеса в условиях трансформационной экономики». – Симферополь – Судак. – 2010. – С.81–84.

52. Дымченко Е.В. Жилищно-коммунальное хозяйство как региональный объект системного исследования / Е.В. Дымченко, В.В. Дымченко // Материалы VII Всерос. науч.-практ. конф. – СПб: ИНЖЭКОН. – 2010, Ч.2. – С.279–281.

53. Dymchenko O. The key issues of housing and utilities economy reform in terms of financial and economic crisis / O.Dymchenko, O.Panova // II міжнар. науч.-практ. конф. «Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі». – Х., 2010. – С.170–173.

54. Дымченко Е.В. Специфика категории «доступность» в аспекте проблематики ЖКХ / Е.В. Дымченко // Модернизация инвестиционно-строительного и жилищно-коммунального комплексов «Стройинвест–2011» // Моск. гос. академия коммун. хозяйства и строительства. – М., 2011.– С.217–222.

55. Дымченко Е.В. Особенности рефлексивного подхода к реформационному процессу в жилищно-коммунальном хозяйстве / Е.В. Дымченко // Рефлексивные процессы и управление в экономике//Тезисы докладов и материалов 2 всеукр. научн.-практ. конф. – Херсон. – 2011. – С. 31–34.

56. Dymchenko O. The Issues of Efficiency of Reform of Housing-Communal Economy in Ukraine in the Context of Implementation of Program-Target Method of Budget Formation (Abstract) / O.Dymchenko, D.Slavata, O.Panova, P.Bubenko // 9-th annual international conference «Public Economics and Administration». – Czech republic: VSB: Technical University of Ostrava. – 2011.– P.4–5.

57. Димченко О.В. До питання про оновлення принципів стратегічного розвитку ЖКГ з огляду на євроінтеграційні процеси в Україні / О.В.Димченко, Ю.Г.Льяшенко // 36. праць ХХХVІ наук.-техн. конф. викладачів, аспірантів, робітників. Серія «Економічні науки». – Х.: ХНАМГ. – 2012. – С.4–6.

АНОТАЦІЯ

Димченко О.В. Методологічні основи управління системною модернізацією та розвитком житлово-комунальних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).- Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2012.

У дисертації розроблено теоретико-методологічні основи та практичні рекомендації щодо застосування методів оцінювання ситуації, розробки стратегії розвитку ЖКГ, формування інструментарію управління системною модернізацією та розвитком підприємств галузі, які знаходяться у нерівноважному кризовому стані і координатах проблемної ситуації. Розкрито теоретичні основи категорії «проблемна ситуація». Здійснено аналітичні оцінки ЖКГ як соціально значущого і складноструктурованого об'єкту міської економіки, запропоновано інструментарій його наукового дослідження і визначено орієнтири переходу підприємств ЖКГ на шлях ефективного розвитку.

Проведено аналіз техніко-економічної ситуації на підприємствах ЖКГ у динаміці їх розвитку. Визначено сутність і особливості побудови концепції управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ, яка ґрунтується на реальних можливостях існуючого потенціалу і відповідає завданням реалізації регіональної інноваційної політики. Розглянуті питання державної підтримки в широкому спектрі варіантів та проведено розрахунки щодо оптимізації пропорцій бюджетної підтримки підприємств ЖКГ.

Досліджено теоретичні основи категорії «нове економічне мислення» і визначено його особливості у ЖКГ як активатора процесів розвитку. Визначено структуру інноваційного потенціалу підприємств ЖКГ та запропоновано методичний підхід до його оцінювання. Розкрито сутність понять «доступність послуг ЖКГ» і «готовність» підприємств до проведення реформ. Розроблено базові положення формування в галузі комплексної системи управління якістю. Розроблено завдання, схеми і технології рефлексивного управління підприємствами ЖКГ та інформаційного забезпечення модернізаційних технологій.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, підприємство, монопольний статус, проблемна ситуація, методологія досліджень, модернізація, розвиток, доступність послуг, інформатизація, якість системи, рефлексивне управління.

АННОТАЦІЯ

Дымченко Е.В. Методологические основы управления системной модернизацией и развитием жилищно-коммунальных предприятий. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности).-Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьков, 2012.

В диссертации разработаны теоретико-методологические основы и практические рекомендации в сфере применения методов оценивания ситуации, стратегического планирования, формирования инструментария управления системной модернизацией и развитием предприятий ЖКХ, находящихся в неравновесном кризисном состоянии и в координатах проблемной ситуации. Исследованы и предложены новые модели построения современной системы управления предприятием на принципах корпоративного взаимодействия.

Сформированы требования и выявлены особенности системного подхода к предприятиям ЖКГ как объектам научного исследования, обладающих спецификой в части корпоративной многофункциональности, социальной направленности, монопольной природы и градоформирующей роли. Проведен анализ зарубежного опыта реформирования ЖКГ, из которого определены основные направления построения обновленной их модели при адаптации к условиям Украины.

Раскрыты теоретические основы категории «проблемная ситуация» и разработаны основы методологии решения проблемных ситуаций (МРПС), в основе которой постоянный механизм анализа и оценивания факторов влияния на экономическую устойчивость предприятий, мобильное перераспределение ресурсов, использование инноваций, развитие нового экономического мышления и применение нестандартных управленческих технологий. Осуществлены аналитические оценки ЖКХ как социально значимого и сложноструктурированного объекта городской экономики, предложен инструментарий его научного исследования и определены ориентиры перехода предприятий ЖКХ на путь эффективного развития. Проведен анализ технико-экономической ситуации на предприятиях ЖКХ в динамике их развития. Определена сущность и особенности построения концепции управления системной модернизацией и развитием предприятий ЖКХ, которая основывается на реальных возможностях имеющегося потенциала и отвечает задачам и методам реализации региональной инновационной политики. Разработаны методы оценки инновационного потенциала предприятий ЖКХ и проведена их апробация на объектах Харьковского региона.

Рассмотрены вопросы государственной поддержки в широком спектре вариантов и проведены расчеты относительно оптимизации пропорций бюджетной поддержки предприятий ЖКХ.

Рассмотрены теоретические основы категории «новое экономическое мышление», и определены его особенности в ЖКХ как активатора процессов инновационного развития.

Определена структура инновационного потенциала предприятий ЖКХ, выбраны показатели и разработан методический подход к внедрению в отрасли системы сбалансированных показателей. Раскрыта сущность понятий «доступность услуг ЖКХ» и «готовность» предприятий отрасли к проведению реформ. Разработаны базовые положения формирования комплексной системы управления качеством, включая классификацию качественных характеристик системы и выбор показателей оценивания качества, построены модели взаимосвязи между показателями системного качества ЖКХ. Приведены аргументы, ограничивающие приватизационный процесс в отрасли и обоснованы условия и возможности параллельного развития инвестиционных, приватизационных и организационных процессов, которые необходимо поддержать системой институциональных изменений. Разработаны задачи, схемы и технологии применения рефлексивных механизмов в стратегическом управлении предприятиями ЖКХ. Разработана информационная база качественного решения проблем управления развитием с применением информационно-коммуникационных технологий и геоинформационных систем. В пакете модернизационных мероприятий, наравне с технологическими решениями, рекомендуется использование разработок институциональной, организационной и информационно-управленческой направленности, которые дают полезную отдачу в короткие сроки и при небольших инвестиционных вложениях.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, предприятие, монопольный статус, проблемная ситуация, методология исследований, модернизация, развитие, доступность услуг, информатизация, качество системы, рефлексивное управление.

SUMMARY

Dymchenko O. The Methodological Foundations of the System Modernization Management and Development of Housing and Utilities Enterprises. - Manuscript.

Doctoral thesis in Economic Sciences, specialty 08.00.04 – Enterprise Economy and Management (by types of economic activity.) - Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Kharkiv, 2012.

In the thesis the theoretical and methodological framework and practical guidance in applying the methods of estimation of the situation, strategic planning, equipment management system modernization and development of the municipal utilities, are in a nonequilibrium steady state of crisis and in the coordinates of the problem situation are developed. The theoretical bases of the category "problem situation" are revealed. The analysis of technical-economic situation at housing and utilities enterprises in the dynamics of their development is accomplished. The essence and features of the management concept construction of system modernization and development of housing and utilities enterprises are defined, which is based on the real capacities of the existing potential and meets the tasks and methods of regional innovation policy implementation. The issues of government support in the broad spectrum of variants are considered and calculations of optimization of budget tasks are accomplished.

The theoretical basis of the category "new economic thinking" is considered, and its specifics in housing and utilities economy as an activator of innovation development process are defined. The structure of the innovation potential of housing and utilities enterprises is determined

and the methodical approach to its evaluation is elaborated. The notions "access to housing and utilities services" and "readiness" of enterprises of the branch to reform is disclosed. The basic provisions of the formation of complex system of quality management are developed that includes the classification of the qualitative characteristics of the system and selection of indices of quality evaluation, models of the relationship between indicators of the system quality of housing and utilities economy are built. Tasks, schemes and technologies of application of reflexive mechanisms in strategic management of housing and utilities enterprises and information support of the modernization technology are elaborated.

Key words: housing and utilities economy, enterprise, monopoly status, problem situation, methodology of research, modernization, development, access to services, informatization, system quality, reflexive management.

ДИМЧЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМНОЮ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ
ТА РОЗВИТКОМ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

08.00.04 - Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. В.І. Торкатюк

Підп.до друку 07.11.2012 р.

Формат 60x84 /16

Друк на ризографі

Ум. друк.арк. 1,9

Зам. № 8564

Тираж 100 пр.

Безкоштовно

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства

вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електрона адреса: rektorat@kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК №4064 від 12.05.2011